

ZELO NEVARNA IGRA HRVATSKIH
NACIONALISTOV

Kot v podobnih primerih v preteklosti, tako tudi zdaj ne moremo storiti drugega kot obsoditi ugrabitev ameriškega letala od strani hrvaških nacionalistov sredi meseca septembra, o kateri je tedaj pisal ves svetovni tisk. Čeprav bi se celo podjetje moglo končati daleč bolj tragično kot se je s smrtjo enega newyorškega policista, so takšna dejanja skrajno nevarna početja, ker ogražajo življenja nedolžnih ljudi, ki s celo zadevo nimajo nobene zveze. Ni niti logično niti moralno, če so številni Hrvati odobraval tako početje, medtem ko obsojajo podobne primere nasilja, kadar prihajajo od "jugokomunistov" ali pa od "velesrbskih fašistov". Moralna načela veljajo za vse primere in za vse ljudi, pa čeprav je bil glavni namen akcije, publicirati hrvaško vprašanje.

Mogoče je razumeti Hrvate v njihovem prizadevanju, da uveljavijo svojo osebnost in državnost. Bilo bi hkrati krivično in nepolitično, odrekati Hrvatom državnost, saj so imeli svojo državo stoletja nazaj. Toda z nasilnimi dejanji najslabše služijo pred svetovno javnostjo hrvaški stvari, ker vede ali nevede v svetovni očeh isto vetijo svoje osebno nasilje z nasilji poslednje hrvaške države nesrečnega spomina, ki se je kopala v krvi srbskih žrtev. Ne bi bilo treba dodati, da prav to na široko izkorišča titovski režim in celo hrvaškim mladičem piratskega newyorškega podviga pritika ustaško etiketo, čeprav so bili ti nasilneži rojeni in vzgojeni pod sedanjim komunističnim režimom in imajo toliko skupnega z ustaštvom kot lanski sneg z letošnjo zimo.

Je pa še druga točka, ki jo je treba omeniti in ki ne zadeva samo poslednje hrvaške akcije brezumnosti: v sedanjem političnem ozračju ni govora, da bi se kakšna zapadna vlada ali celo viden politik zavzel za hrvaško stvar, če bi pri tem kakorkoli rušil ali samo ogražal jugoslovansko stvarnost. Nasprotno, iz politike Evropske gospodarske skupnosti je videti, kako daleč nameravajo olajšati sodelovanje z Jugoslavijo.

V položaju, ko se vedno bolj bliža trenutek, ko bo prišlo do osebnih sprememb na vrhu jugoslovanskega komunističnega vodstva, bi te že same po sebi, ne glede na sedanji položaj, mogle predstavljati negotovost. V zvezi s kominformističnim konfliktom iz leta 1948 in sovjetskim apetitom pa pomenijo resno nevarnost ne samo za Jugoslavijo in njo sestavljajoče narode ampak tudi za zapadno Evropo. To nevarnost je v manjšem pogledu potencirala Fordova izjava glede Vzhodne Evrope, v mnogo hujšem oziru pa Carterjeva vaba sovjetskim pohleptom v famozni predvolilni izjavi glede Jugoslavije. Ko so se po-

zneje le spomnili, kako je Achesonova nepremišljeno pomankljiva lista izzvala korejsko vojno, so sicer pohiteli omiliti Carterjevo izjavo: diplomati in politiki so zagotavljali Jugoslavijo, da ne gre za kakšno prodajo sovjetskim interesom, toda škoda je bila storjena. Brežnjev obisk Jugoslavije namreč ni prinesel tistega, kar so v Beogradu želeli: da Sovjeti nedvoumno izjavijo, da bodo spoštovali nedotakljivost jugoslovanskih državnih meja. To se ni zgodilo in Brežnjev je celo vezal sovjetsko vmešavanje z obstankom socialističnega sistema v Jugoslaviji. To pa pomeni prav tisto, zaradi česar so sovjetske trupe marširale v Budimpešto in Prago, ter napravlja jugoslovanski problem še bolj delikaten in kritičen. Vsaka politika, ki v takem položaju vidi ozke nacionalistične interese pred skupnimi, je v nevarnosti, da bo žagala sama sebi vejo, na kateri sedi.

Tu prihaja na misel tisto pismo jugoslovanskega častnika, Hrvata, iz domovine, ki v primeru sovjetske intervencije zagovarja likvidacijo srbskih starešin in pomoč ali celo ostvaritev ločene hrvaške gverile.

Takšna politika, ki gotovo ne predstavlja mnenja samo enega hrvaškega oficirja v domovini, pomeni kaos na jugoslovanskem prostoru in z njim povezano ponovitev državljanske vojne, pred katero se libanonsko pobijanje lahko skrije. Ker bodo pri tem vmešani tudi Sovjeti, ni dvoma, da bo slejkoprej prišlo do neke vrste političnega barantanja. Pri tem smo gotovi, da bodo v končni fazi najbolj trpeli ločeni hrvaški - in tudi srbski - interesi. Tudi če bodo Sovjeti ponovili nemški trik 'divide et impera' razdelitve Jugoslavije na male satrapije, naj bodo hrvaški nacionalisti gotovi, da bo Hrvaška ostala pod komunistično vlado, ki bo v prvi vrsti ugajala Sovjetom in prav nazadnje morda, če bo še kaj ostalo, hrvaškim interesom. Da bo pri vsem tem spet tekla srbska kri, ni dvoma; a gotovo je tudi, da bodo Srbi v eni ali drugi obliki vrnili Hrvatom milo za drago. To pa bo tem hujše, če se odločijo Sovjeti napraviti politično kupčijo s Srbi, ki so najštevilnejši in torej zanje najbolj interesantni.

Zgodovina se vedno ponavlja, ker se ljudje iz nje ničesar ne naučijo. Ves emigrantski tisk nosi strahotno odgovornost pred zgodovino, če omalovažuje zgoraj omenjene faktorje in vliva olja na ogenj nestrpnosti ali celo sovražstva.

ZA ZELENO MIZO!

Preštevanje na Koroškem je končano in rezultati so jasni za avstrijsko vlado. Ta bi se lahko temu in nepotrebno trošenju denarja izognila, če bi razumela, da ni mogoče prisiliti državljanke, da bi na glasovnici izjavili nekaj, kar se upira njihovi pameti ali vesti. Obe slovenski politični organizaciji sta ravnali prav, da sta se vzdržali

zagovarjanja vsake oblike "tirolskega" načina reševanja problema, in da sta - čeprav hudo izzvani od Nemcev - priporočili svojim pristašem politično abstinenco različnih variant. Ker so tako nekateri Nemci namerno izjavljali, na primer na Dunaju, da so Slovenci, gotovi Slovenci pa da so Nemci ali celo kaj drugega, odnosno, da so eni ali drugi uničili glasovnice, vse preštevanje ni imelo nobene praktične vrednosti. Tako je dunajska vlada izgubila bitko, ker zdaj nima realnega izhodišča, po katerem bi mogla opravičiti svojo dosedanjo manjšinsko politiko. Vprašanje je le, kako se bo vlada poskušala izviti iz zanjke, ki si jo je sama pripravila.

Moč je razumeti, da so se koroški Slovenci pri vsem tem v glavni meri zanašali na Jugoslavijo kot so-podpisnico avstrijske državne pogodbe, četudi so predvsem demokratični Slovenci morali za to plačati neko davščino, kar zadeva namreč neodvisnost njihovega političnega tednika in njihove odnose do zdomskega slovenstva. To je bilo pričakovati in to poskušamo razumeti, da si utegne prav to nekega dne postati politični bumerang za demokratične Slovence, če bodo zašli predaleč.

Koroški Slovenci so seveda pričakovali od Jugoslavije preveč, in ni bilo majhno njihovo razočaranje po colombški konferenci neuvrčenih, ko Korotana sploh omenili niso. Če bi gledali na vprašanje bolj realistično, bi mogli ugotoviti dovolj zgodaj, da ima Jugoslavija na pretek drugih problemov in da je njen vpliv tudi med uvrženimi upadel spričo vse drugačnih osnovnih problemov, ki tarejo tretji del sveta, kjer se Jugoslavija sicer lahko širokousti, nima pa stvarne moči, da izdatno pomaga. Potem ima Jugoslavija v gospodarskih odnosih z Avstrijo preveč vezane roke, da bi si upala stopiti v odprto mednarodno bitko, če potem celo pozabimo, da gre za totalitarni režim, ki ne more piskru očitati, da je črn. In končno mora Jugoslavija računati na Sovjete, ki zaradi dobrih odnosov z Avstrijo gotovo ne bi posegli vmes za koristi slovenske in hrvaške manjšine, razen če se obe ne bi popolnoma predali avstrijski komunistični partiji. V Beogradu vedo, da igrajo Sovjeti ključno vlogo. Čutiti je, da tega v Beogradu niso dovolj jasno povedali koroškim Slovencem, sicer se ti ne bi najbrž spozabili tako daleč, da so na ljubo jugoslovanske vlade predložili na manjšinski konferenci v Edinburgu izgon Zveze Kosovarjev, (se pri tem blamirali in pogoreli.)

Koroški Slovenci in Jugoslavija so se zdaj osredotočili na zahtevo, da mora avstrijska vlada razgovarjati s predstavniki manjšine in sporazumno z njimi doseči delovno rešitev, ki bo sprejemljiva za oba partnerja. Tako končujemo tam, kjer smo pričeli: ker boj na nož ne reši nobenega problema, je končno treba sestiti za mizo, vzeti pamet v roke in se pogovoriti. Upajmo, da bodo eni in drugi imeli to pot več sreče.

"KADIJA TUŽI, KADIJA SUDI"

Kratka notica v ljubljanskem DELU, da je Vrhovno sodišče Slovenije ugotovilo nedolžnost na smrt obsojenih vodilnih komunistov iz znanega "dachauskega procesa" leta 1948, potrjuje, kar trdimo leta in leta: pravica enostavno ni mogoča v državi, kjer obstaja samo ena politič-

na stranka. Ker smo pač vsi ljudje zmotljivi, je zato že po goli naravi stvari možna pomota celo tam, kjer je neodvisnost sodišč zajamčena in izvajana; zato je tam tudi dana polna možnost priziva in seveda kontrole javnega mnenja preko svobodnega parlamenta in tiska.

Če tak priziv in revizija procesa nista bila možna niti za komuniste takega kalibra, kot so bili sojeni v omejenem procesu, kolikor manj je potem šele ta dosegljiva navadnim državljanom, ki niso vključeni v partijski sistem ali pa se mu celo drznejo nasprotovati!

Na drugem mestu opisuje dr. Sirc potek in ozadje tega pošastnega procesa. V pismu, ki smo ga prejeli iz domovine, je bilo zapisano tudi tole: "To je bil najbolj grozen proces z najbolj temnim ozadjem. Pred sodišče so prišli ljudje, po večini najbolj prepričani komunisti, politično nekorumpirani, ki so se vedno ravnali po partijskih navodilih. In tudi v internacijo (v Dachau) so prinesli taka navodila. Potem pa je partija zahtevala od njih priznanje, da so delali za gestapo... Ko so ljudje brali to notico v DELU, so rekli, da je to več kot cinizem."

Pri vsem tem seveda najbolj zbode v oči, da se tistim, ki so to podlost zakrivali, ni skrivil niti las na glavi. Še vedno vedrijo in oblačijo, kot da se ni nič zgodilo. Nekaj je resnično zelo gnilega v jugoslovanskem "socialističnem" sistemu!

BREZ SVOBODE NE GRE

Iz poročil o zadnji Dragi veje ta osrednja značilnost, da se je svobodna misel na tem zborovanju očitneje manifestirala kot bi se, če bi bili prisotni oficiozni predstavniki matične Slovenije. To potrjuje tudi ves titofilski tisk, ki se je na zagaman način zagnal v zborovanje; to je znamenje, ki dokazuje, da je v zadnji Dragi prevladal tisti duh, ki jo je pričel pred desetimi leti in od katerega Draga v eni ali drugi obliki nikdar ne sme odstopiti. - pa čeprav bi to še naprej pomenilo, da jo bo uradna ali pol-uradna Slovenija bojkotirala. To ni čisto nič važno, kajti svobodna izmenjava misli in informacij je tisto gibalo, ki je v vsej človeški zgodovini pogajalo velike podvige in uspehe. Temu naj ostane Draga zvesta in naj se ne boji, če se bo zaradi tega zamerila na levo ali desno. In samo v tem okviru leži njen smisel in njeno poslanstvo. Če se temu odpove ali pa se vda kompromisu, ko bodo recimo iz Ljubljane diktirali, kdo sme predavati in kdo ne, potem je bolje, da Draga danes zapre "štacuno", ker bi ribarjenje v kalnem pomenilo več škode kot koristi. Saj smo imeli Slovenci v svoji kratki politični zgodovini itak že dovolj podobnih kunktacij!

UREDNIŠTVO

Od urednika

Pojasnilo o vzroku zakasnitve KT je na 19. strani. V tej številki so objavljeni nekateri članki, ki so časovno pozni. Bili so pripravljani in postavljeni za mesec avgust in pozneje. Zaradi splošne aktualnosti ali dokumentacije jih kljub temu objavljam. - V naslednji številki bom objavil tudi nadaljevanje poročila o dr. Sirc'skih pismih ECONOMISTU ter njegovih pismih londonskemu DAILY TELEGRAPHU v zvezi s položajem v Jugoslaviji. Podobno kot dr. Žebot v Ameriki, spada tudi dr. Sirc v tisto vrsto zelo redkih emigrantov, ki imajo dostop do zapadnega tiska.

SLOVENSKA MANJŠINSKA POLITIKA V ITALIJI

(Postscriptum)

Ker smo doslej v glavnem čuli komentarje k junijskim parlamentarnim volitvam v Italiji od strani tistih demokratičnih Slovencev, ki so bodisi osebno bodisi skupinsko zainteresirani, smo prosili dr. Branka Agneletta, odvetnika v Trstu, da tudi on, ki se je umaknil iz slovenskega političnega življenja, pove, zdaj, ko opazuje dogodke od daleč, kakšno je njegovo mnenje o teh volitvah, kar zadeva slovensko manjšino. Kot dolgoletni politični delavec, nazadnje predsednik tržaške Slovenske demokratske zveze, ima gotovo mero posluha za politična dogajanja, poleg izkušenj in političnih poznanstev, ki si jih je pridobil. Tega mu ne more odrekati noben nekdanji politični nasprotnik, kot mu noben resen človek ne more odrekati, da je stal na straži svobodnega slovenstva tedaj, ko je bilo to življenjsko zelo nevarno. Ur.

*

Izid junijskih političnih volitev v deželi Furlanija-Juljska krajina je zato važen za demokratične Slovence, ker kaže reakcijo volilcev na politiko Slovenske skupnosti, ki je pred volitvami, po dolgih letih sodelovanja v sklopu strank vladne večine, demonstrativno izstopila iz nje in prekinila dolgotrajno povezanost z Demokristjani. Poleg tega je zanimiv tudi, ker nudi priliko presoje taktike Slovenske skupnosti, ki je prvič tvegala samostojen nastop v Slovenski Benečiji in v Kanalski dolini.

Slovenska skupnost je trdila, da je njen samostojni nastop na političnih volitvah potreben zato, da se nudi Slovincem v celi deželi možnost "se pokazati." Kaj se je v resnici zgodilo? V 15 občinah, ki sestavljajo Slovensko Benečijo (kjer se je prvič v zgodovini predstavila slovenska lista) je Slovenska skupnost dobila 73 glasov: to je manj kot 0,5% volilcev, (v Kanalski dolini pa vsega skupaj 37.) Kdo lahko smatra ta rezultat kot pozitiven za vodstvo politične stranke, ki je z negativnim izidom - hočeš nočeš - dala italijanskim krogom dobrodošlo možnost trditve, da je samo 73 Slovencev v Slovenski Benečiji in 37 v celi Kanalski dolini? Rezultati kažejo, da je bil tukaj nastop na političnih volitvah plod avanturističnega hotenja, ki ožigosa politično vodstvo vsaj kot neprevidno. In to je v politiki, - ki sloni prav na predvidevanju bodočih dogodkov, - največja napaka, ker kaže na neresnost.

Ta rezultat gre povezati z nič boljšim izidom v Trstu in Gorici in na izgubi nad 2.000 glasov v primerjavi z zadnjimi volitvami. Okoli 1.000 glasov, ki jih je lista Slovenske skupnosti slučajno "našla" v izključno italijanskih predelih (Belluno, Pordennone, Tolmezzo itd.) ne gre šteti njej v prid, ker narodna slovenska stranka, ki kot taka vabi volilce, da ji dajo svoje slovenske glasove, nima kaj iskati in se vsekakor ne more ponašati z glasovi, ki jih je slučajno ali po pomoti dobila v predelih, kjer Slovenci ne živijo.

Tu moramo nujno vprašati: zakaj je do tega prišlo? Dejstvo je, da je tokrat šlo za brezizgledne volitve za Slovensko skupnost, ki sama po sebi nikakor ni mogla doseči pozitivnega rezultata. Zato je verjetno marsikdo, ki bi sicer volil Slovensko skupnost, glasoval za druge stranke, da ne bi zavrgel svojega glasu. Toda to ni niti edini niti najvažnejši vzrok.

Razlog je politične narave. Zadnja leta je Slovenska skupnost ubrala pot, ki jo vedno bolj vodi v naročje Levice; na eni strani išče čedalje bolj prijatelje in podporo v Ljubljani, na drugi strani, pa je zapustila Krščansko demokracijo in z njo demokratične italijanske pozicije. To dejstvo ji odtuja volilno bazo, ki ni levičarska; če bi namreč bila levičarska, bi ta baza itak volila socialistično ali komunistično stranko in ne Slovenske skupnosti. Ta odklon vodstva Slovenske skupnosti od svoje narodne slovenske ne-levičarske baze, je v Trstu in Gorici do kraja prozoren in tu je iskati razloga, zakaj je nad 25% volilcev zapustilo Slovensko skupnost v pičlem letu.

Marsikdo tu je mnenja, da je Slovenska skupnost ubrala pot "samostojnega nastopa" na volitvah, ker je Ljubljana hotela tako preprečiti, da bi tisti Slovenci, ki itak ne volijo KPI in PSI, ob pomanjkanju slovenske liste volili DC. In res, poteza je uspela in preprečila, da bi DC dobila svojega senatorja v Trstu!

CILJ MANJŠINSKE POLITIKE

Ali misli vodstvo Slovenske skupnosti, da s takim početjem pomaga pri zaščiti naše manjšine? Manjšinska narodna stranka MORA stremeti za tem, da sodeluje v čim tesnejši povezavi s strankami, ki so na vladi. Manjšinska stranka nima naloge reševati ideoloških problemov, ampak mora stremeti le za tem, da na kakršenkoli način čimveč doseže za manjšino. Ko ji to uspe, je dosegla svoj cilj in upravičila svoj obstoj. Interese manjšine pa lahko ščiti le v sodelovanju s strankami, ki so na vladi, ker samo te lahko dajo ali priznajo pravice, ki jih manjšina zahteva. Udejstvovanje na strani opozicije je jalovo, ker opozicija nima oblasti v rokah in zato nič ne mora dati ali priznati nobenemu.

Danes je vlada v rokah Krščanske demokracije in zato mnogi mislijo, da je sodelovanje z DC politična nujnost za Slovensko skupnost. To še posebno zaradi političnega položaja v Italiji: kot rečeno je danes oblast v rokah DC (in mnogi mislijo, da bo tudi ostala); in če tudi vzamemo možnost, da pride jutri na oblast KPI, presoja ne menja. V tem primeru bi tisti Slovenci, ki so v KPI, itak sodelovali v vladni stranki in tako imeli oni možnost "ščititi interese slovenske manjšine." Ne morem verjeti namreč, da bi bilo vodstvo Slovenske skupnosti tako naivno, da bi upalo, da bo KPI (in Ljubljana) v tem primeru potrebovalo ali samo želelo sodelovanje z Slovensko skupnostjo, in namesto Spetiča, Gerbečeve, Škerka, klicala na pomoč Dolharja, Štoko, Terčona et co. :

Možnost politične funkcije Slovenske skupnosti se konča v trenutku, ko in če bi prišla KPI na oblast; to

naj bo danes vsem jasno.

Marsikdo v Trstu in Gorici je zato mnenja, da če se vodstvo Slovenske skupnosti ne vrne k svoji politični liniji odklanjanja totalitaristične levice, prihodnjič ne bo več glasov za Slovensko skupnost. Dobila jih bo Levica, skrajna Levica.

V boju med svobodo in totalitarizmom se mora tudi vodstvo Slovenske skupnosti odločiti in izbrati svoje mesto. Ne gre več zakrivati z neko katoliško-sredinsko krinko osnovnega pomanjkanja politične linije in političnega poguma, ki sta - v objektivnem dejstvu - samo voda na mlin ljubljanskega in italijanskega komunizma, ne pa naperi za obrambo naše manjšine! Slovenska manjšina v Italiji gotovo ne potrebuje politične "demokratične" slovenske stranke, ki je v opoziciji italijanskim vladnim strankam, in ki bi jutri, če in ko bi prišli na oblast komunisti, izginila iz političnega obzorja.

Kdor tako misli, prav dobro pozna hibe in napake Krščanske demokracije; toda kot Slovencega te ne zanimajo: on dobro ve, da vse, kar smo Slovenci dobili od Italije, smo dosegli preko Demokristiane ne zato, ker bi nas DC ljubila, ampak zato, ker je edina, ki je bila vedno na vladi in ki nam je zato lahko nudila priznanje, četudi premalo. In to naj bi slovenski demokrati pozabili Ljubljani in KPI na ljubo in sledili vodstvu današnje Slovenske skupnosti?

MRTVIM SVOBODO -- ŽIVIM AREST!

Najnovejše o dachauskem procesu je DELO objavilo pod neopaznim naslovom "Sporočilo javnosti", tako da sem članek s težavo našel celo jaz, ki sem vedel, da je v prav tisti številki obvestilo o tem sojenju. Težko opazna notica sporoča Slovence, da je vrhovno sodišče Slovenije ta proces po 28 letih razveljavilo. To seveda kaj malo pomaga tistim devetim obsojencem, ki so jih takrat obesili.

Proces je bil dokaz več o neverjetni brezobzirnosti slovenskih komunističnih oblasti. Takoj po vojni so si oblastniki utvarjali, da poznajo zakone zgodovine; da je zato njihova oblast nujno potrebna za srečo Slovencev in verjetno celo vsega človeštva, in da jim to daje pravico brez usmiljenja zatreti vsakogar, ki se jim kakor koli ustavlja ali o katerem se jim celo samo zdi, da se jim ustavlja. Taka domišljavost bi bila smešna, če ne bi bila tragična, toda bilo jo je nekako mogoče razumeti do spora s Stalinom. Poslej je postala nerazumljiva in povsem patološka, saj je tudi najneinteligentnejši moral opaziti, da je nekaj narobe, če je bil Stalin do leta 1948 nezmotljiv, od tega leta naprej pa sta bila samo še Tito in morda Kardelj.

Devetorica obešenih so bili najgorečnejši komunisti. Oswald je bil Kidričev šef kabineta, ki se je Kidrič nanj tako opiral, da ga je vzel s seboj v Beograd, ko je sam odšel tja za glavnega planerja. Med vojno so se isti

ljudje zdeli Nemcem tako nevarni, da so jih vse odpeljali v Dachau. Bila je torej svojevrstna tragika, da so se njihovi tovariši obrnili proti njim in jih povrh obtožili, da so šli v Dachau sodelovat z nacisti.

"Sporočilo javnosti" sedaj pravi, da so bila zbrana nova dejstva in novi dokazi in da je bila sodba razveljavljena spričo tega. To je seveda nesmisel, ker je celo površnemu bralcu poročil o sojenju v časopisih leta 1948 moralo biti jasno, da tudi takrat niso imeli nobenih dokazov za krivdo obtožencev in si je Udba obtožbe preprosto izmišljala oziroma jih je fabricirala z maličenjem dejstev. Seveda je to mogla delati samo v dogovoru z najvišjimi partijskimi organi. Kot sem pisal že v knjigi "Nesmisel in smisel", sem septembra 1947 po naključju srečal v zaporu Benegalijo, ki je bil takrat že obsojen, tako da so mu aprila 1948 ponovno sodili, in sicer za isto dejanje. Razlika je bila, da je prvič bil obsojen, ker je baje malomarno poškodoval svojo stružnico v tovarni v Hrastniku, drugič pa da je to storil namerno. Sprememba je bila potrebna, da so lahko naprti njegovemu direktorju, ki je bil med dachauskimi obtoženci, da ga je nahujskal k sabotaži.

Za kaj je sploh šlo? Vse kaže, da so jeseni 1947 ko je Stalin začel gonjo proti Titu, ki mu ni bil všeč, ker je postal preveč slaven, Stalin pa ni trpel nikogar poleg sebe, Sovjeti poslali v Slovenijo dva avstrijska komuniste, kasneje tudi obešena Presterla in Gasserja, da bi pozvedela pri svojih bivših sojetnikih v Dachau, kakšna bo njihova reakcija na spor. Udba je za to zvedel, ker je bil eden med kontaktiranimi oče člana Udbe, in je preprosto aretirala vse, ki sta jih Avstrijca obiskala. Ker jih niso mogli obtožiti sodelovanja s sovjetsko obveščevalno službo, - niti to ne bi bilo res, ker se po vsej verjetnosti obtoženi sami niso zavedali, za kaj je šlo, - so jim podlo podtaknili sodelovanje z Gestapom. Zaradi korenitosti so nato zaprli še skoro vse slovenske komuniste, ki so bili kdaj v Dachau, in vrsto španskih borcev, saj so tudi ti utegnili imeti mednarodne zveze. Nekateretake procese, tako proces proti pisateljema Igorju Torkarju in Ludviku Mrzelu, so v zadnjih letih že preklicali.

Nihče ne more oporekati slovenskim komunistom na oblasti pravice, da se branijo proti sovjetski infiltraciji. Toda zelo žalosten znak za stvar slovenskih komunistov, za njihovo samozavest in za njihovo zaupanje tovarišev je, da so mislili, da se morajo poslužiti takokrutnih sredstev in takih podlosti. Vsaj Diehlu in Oswaldu bi bili lahko zaupali malo bolj. Pohvale vredno seveda, da po tolikih letih skušajo vsaj do neke mere popraviti krivice, ki so jih storili članom partije, če na to, da bi preklicali izmišljotine proti svojim demokratskim nasprotnikom, ne mislijo. Toda malo korist preklicevati sodbe, če ljudje, ki so bili odgovorni za norčevanje iz pravice, še vedno sede na najvišjih mestih in se podobne reči, dasi morda v nekaj milejši obliki še vedno dogajajo.

Dr. Ljubo Sirc

ZAPADNI TISK O ARETACIJAH V DOMOVINI:

"Jugoslavija udarja po Slovincih, ki zahtevajo več politične svobode"

Malcolm Browne v New York Timesu, 29. septembra 1976 (iz Ljubljane).

Z namenom očistiti tisk in sodišča v Sloveniji, so oblasti obsodile nekega nekomunističnega žurnalista na dve leti zopora, nekega sodnika pa obtožile izdaje.

Proces proti sodniku, ki teoretično lahko prejme smrtno kazen ali 20 let ječe, smatrajo za smrtni udarec kakršnikoli neodvisnosti sodstva.

Žurnalist, Viktor Blažič, ki ni član komunistične partije, je bil zaprosen pri slovenskem dnevniku DELO. 16. septembra je bil obsojen, ker je za tržaško revijo ZALIV napisal članek, v katerem poziva na več politične svobode v Sloveniji.

Sodnik, Franc Miklavčič, pa je bil 17. maja aretiran v sami sodni dvorani, kjer je vodil nek proces. Odtlej je v zaporu in čaka na razpravo, ki naj bi se vršila ta mesec. Med vojno je bil Titov partizan, ni pa vstopil v partijo in ga smatrajo za edinega ne-partijca, ki je sodnik v Sloveniji.

Kot Blažič, je bil tudi Miklavčič aretiran, ker je v tržaškem ZALIVU objavil članek o svobodi v Sloveniji. Policija pa je zasegla tudi njegov zasebni dnevnik in na osnovi teh zapiskov je bila formulirana obtožba izdaje. Zapiski naj bi se nanašali na slovenski nacionalizem, čeprav Miklavčiča niti njegovi prijatelji, niti družina, ne smatrajo za simpatizerja slovenskega separatizma.

Oba pa sta bila v zvezi z Edvardom Kocbekom, vodilnim slovenskim pisateljem in enim nekdanjih članov vlade, ki pa je zdaj v nemilosti. Kocbek je bil minister v Titovi vladi v letih 1945-47, je liberalen in katoličan in tudi nikdar ni vstopil v Komunistično partijo. Ko se je sprl s Titom, je izrazil obžalovanje nad 12.000 slovenskimi vojaki, ki so bili komunistom izročeni po drugi svetovni vojni od britanskih oblasti in ustreljeni skupno z nacističnimi predstavniki, političnimi kolaboratorji in vojnimi zločinci.

Ko je ZALIV objavil ta komentar, je Kocbeka, ki živi v Ljubljani, dvakrat zaslišala tajna policija. Vsak Jugoslovan namreč, ki brez uradnega dovoljenja napiše nek članek za publikacijo izven države ali ji da intervju, zagreši kaznjivo dejanje. Smatrajo, da Kocbeka niso zaprli zaradi njegovih zaslug iz časa vojne in oslabelega srca. Toda njegovo stanovanje je pod nadzorstvom, telefonski klic in pisma pa pregledani.

Blažič in Miklavčič sta bila aretirana potem, ko sta objavila članke, v katerih zagovarjata Kocbeka.

"Jugoslavija v stiski"

New York Times, 14. okt. 1976

Poročila, ki jih je vaš dopisnik v Jugoslaviji, Malcolm W. Browne, objavil o poslabšanem položaju v republikih Hrvaški (28. 9.) in Sloveniji (29. 9.) so pokazala na resne interne težave v Jugoslaviji, v času, ko 84-letni predsednik Tito, kot poročajo, ni več pri zdravju.

Po političnih čistkah liberalnejših voditeljev v republikah, v letih 1971-72, se narodnostna diskriminacija nadaljuje, medtem, ko se osebne razlike v mišljenju s sedanjim partijskim vodstvom, tudi če so izražene samo v zasebnem dnevniku, smatrajo za obtežilne in strogo kaznjive kot "izdaja".

V večeru Titove osebne vlade pa je tak položaj prenevaren. Spričo dobro poznanih zunanjih groženj njeni neodvisnosti, so take notranje napetosti lahko več, kot Jugoslavija brez Tita more zdržati.

Zato je zdaj čas za vse prijatelje Jugoslavije v svetu, tiste, ki hočejo, da bi njen formalni sistem "socializma s človeškim obrazom" postal živa realnost, in one, ki jih resnično skrbi bodoča varnost Evrope, da nujno pozovejo predsednika Tita, naj onemogoči potencialno eksplozivne notranje napetosti, dokler je še na položaju, da to zmore. Pravni škandali, o katerih poročajo, morajo biti ustavljeni in popravljeni, politična smer države pa prepričljivo preusmerjena v obetajoče kolesnice, ki so bile zamišljene z ustavnimi amandmaji junija leta 1971.

Prof. Ciril A. Žebot,
Georgetown University, Washington DC

"Jugoslavija ni Zahod"

Uvodnik v New York Timesu, 3. oktobra 1976.

Jugoslovanske oblasti so obsodile nekega žurnalista na dve leti zopora, nekega sodnika pa obtožile izdaje, to je zločina, ki je kaznjiv s smrtjo, ker sta v tujih publikacijah objavila članke, v katerih se zavzemata za večjo politično svobodo v Sloveniji, eni od šestih glavnih etničnih pokrajin Jugoslavije.

Medtem ko na zahodu Jugoslavijo včasih smatrajo za najmanj nasilno od vseh evropskih komunističnih držav, je pa ta reakcija na oporečništvo pokazala, da maršal Tito ne vodi demokracije, temveč trdno marksistično, eno-strankarsko državo.

Odkar je Tito leta 1948 prelomil s Stalinom in proglasil neuvrčenost Jugoslavije, je njegov režim vneto zasledoval disidente z leve in desne. Samo v zadnjih dveh letih je bilo odkritih 13 podtalnih skupin in 237 oseb je bilo obsojenih.

Aretacijo sodnika Franca Miklavčiča, preteklega maja, medtem, ko je vodil proces, pa smatrajo v Jugoslaviji kot najresnejši znak pomanjkanja neodvisnosti sodstva. Obsojeni žurnalist pa je Viktor Blažič, ki je pisal za slovenski partijski časopis.

"Sodnik v Jugoslaviji, prvoborec za državljanske pravice, obsojen na šest let zopora"

M.W. Browne, New York Times, 16. 10. 1976 (iz Kranja)

Jugoslovanski okrožni sodnik, Franc Miklavčič, ki je bil maja aretiran v lastni sodni dvorani, ker je zagovarjal državljanske pravice, je bil zaradi izdaje in drugih zločinov obsojen na šest let zopora.

Petinpetdesetletni Milavčič je bil obtožen, da je zagovarjal odcepitev Slovenije od Jugoslavije, kar pa je on zanikal. Večino dokazov, ki podpirajo to obtožbo izdaje, so nabrali v Miklavčičevem zasebnem dnevniku, katerega je zasegla tajna policija med hišno preiskavo.

Kot drugi prominentni Slovenci, ki so bili obtoženi ali sicer nadlegovani, je bil tudi sodnik Miklavčič pred vojno član Krščansko socialistične stranke. To je

bila levičarska demokratska stranka, ki se je med okupacijo Jugoslavije povezala s Titovimi partizani. Tudi Milavčič sam je bil odlikovan kot pripadnik Titovih čet med vojno.

Po vojni je bila Krščansko socialistična stranka razpuščena in mnogi njeni voditelji, čeprav so bili katoličani, so prevzeli visoke položaje v novi komunistični vladi. Vendar pa niso nikdar postali komunisti in so se do določene mere zavzemali za politični pluralizem.

17. maja, ko je bil Miklavčič aretiran v Ljubljani, je tajna policija aretirala tudi 48-letnega Viktorja Blažiča, časnikarja, ki je bil zaposlen pri partijskem časopisu DELO v Ljubljani. Blažič, ki je podobnega prepričanja kot sodnik Miklavčič in drugi nekdanji krščanski socialisti, je bil obtožen, da je širil "sovražno propagando" in je bil pretekli mesec obsojen na dve leti zavora.

Po treh mesecih zavora v samici, je bil (pretekli teden) začasno izpuščen in je zdaj v hišnem zaporu, dokler njegova obsodba ne bo "potrjena". Nato se bo vrnil v zapor.

Miklavčičev štiri dnevni proces je bil odprt za javnost, - da ne bi spravili njegovih sodnih kolegov v zadrego - se je proces vršil v Kranju in ne v Ljubljani. V smislu obtožnice pa bi lahko prejel bodisi smrtno kazen, bodisi dosmrtno ječo.

Dejstvo, da je dobil samo šest let in da je v to všteto tudi štirimesečni preiskovalni zapor, smatrajo za znak, da dokazi niso bili prepričljivi. Partijski voditelji, kot sta Mitja Ribičič in Franc Popit, pa so ostro kritizirali skupino katoliških liberalov, kateri je pripadal tudi Miklavčič.

UDAREC NEODVISNOSTI SODSTVA

Miklavčičevi prijatelji in liberalni disidenti smatrajo njegovo obsodbo za nov udarec komunistične vlade proti vsakemu znaku neodvisnosti sodstva.

V zadnjih letih je bilo aretiranih več sto disidentov in postavljenih pred sodišča, toda ker v teh ustanovah deluje še nekaj liberalov, pomeni to nov problem za vladajočo stranko. Pravni proces je prejel udarec tudi v začetku leta, ko je bil advokat Srdja Popović v Srbiji, obsojen, ker se je strinjal z disidentskimi mnenji klijenta, ki ga je zagovarjal. Obtožnica je bila sestavljena na osnovi zaključnega govora, ki ga je imel Popović.

Bivši sodnik Miklavčič pa je na sodišču izjavil: "Obtožen sem, da sem hotel Slovenijo odcepiti od Jugoslavije. Sem pa samo izvajal svobodo misli v zasebnem dnevniku, kar je zajemčeno z ustavo."

Dnevnik je začel že leta 1938 in po nekaterih ugibanjih morda vsebuje material, ki bi sedanje vodilne osebnosti spravil v zadrego. Med vojno je služil kot tolmač in zvezni oficir pri Britansko-Ameriški misiji, ki je oskrbovala partizane za nemškimi položaji. Njegova mati je bila Irka in angleščina njegov drugi jezik. Italijani (?) so ga ujeli in zadnje mesece vojne je preživel v kontracijskem taborišču.

Oba: Miklavčič in Blažič, sta objavila svoje članke v slovenski reviji ZALIV, ki izhaja v Trstu. V teh člankih sta kritizirala nekatere aspekte sedanje jugoslov...

Slabo mnenje o Jugoslaviji tudi v Londonu

Obširneje je poročal o Miklavčičevem procesu tudi britanski tisk, med drugimi tudi TIMES s poročilom svoje dopisnice za Balkan. Zaradi pomanjkanja prostora objavljamo tu le članek, ki je bil objavljen pod naslovom "Objavi v tujini, pa te bodo prekleli" v londonski tedenski reviji ECONOMIST dne 23. oktobra:

"Jugoslovani, ki se v stiski odločijo objaviti svoje polemične poglede na zapadu, tvegajo, tudi če jih objavijo pod pseudonimom. Neki jugoslovanski sodnik, ki so ga pri tem, na nesrečo, odkrili, je bil minuli teden obsojen na pet let ječe, Franc Miklavčič, okrajni sodnik, v Ljubljani, je bil obsojen, ker je pisal v slovensko revijo v Trstu. V članku je meseca marca letos branil Edvarda Kocbeka, najbolj cenjenega živečega slovenskega pisatelja in bivšega Titovega ministra, ki je bil lani napaden, ker se je drznil vprašati o usodi kakšnih 10.000 protikomunističnih slovenskih borcev, ki so jih Titovi partizani pobili ob koncu druge svetovne vojne. Kocbek se je izognil aretaciji, verjetno ker ga je v odprtem pismu na predsednika Tita javno branil zapadno - nemški Nobelovec novelist Heinrich Boll.

Miklavčič, manjša riba od Kocbeka, je bil obsojen, ker je zagovarjal pisateljevo mnenje o pokolju, z dokumentiranimi dokazi. Obtožili so ga tudi izdaje, ker je zagovarjal ustanovitev posebne države za Slovenijo. Rečeno je bilo, da so bil te separatistične misli zapisane v sodnikovem zasebnem dnevniku, ki ga je policija zaplenila, ko ga je aretirala v maju. Njegova trditev, da se je posluževal ustavne pravice do svobodnega mišljenja, je sodišče zavrnilo."

'Zločin je, če v socialistični državi zapišeš svojo misel'

Od našega primorskega dopisnika

Tukajšnji današnji italijanski dnevnik, tržaški IL PICKOLO, videmski IL MESSAGGERO ter beneški IL GAZZETTINO poročajo, da je sodišče v Kranju obsodilo ljubljanskega sodnika Franca Miklavčiča na 4 leta strogega zavora in sicer zaradi veleizdaje, ker je v svojem dnevniku na 15 straneh beležil misli-osnutek za nastanek neodvisne Slovenije, ki naj bi zajela tudi vse Slovence v Italiji (Primorje) in v Avstriji (Korošce), njena ustava pa naj bi slonela na ideologiji socialne demokracije zapadnega vzorca. Zraven tega je sodišče obsodilo sodnika Franca Miklavčiča še na drugih 20 mesecev strogega zavora, ker je v tržaškem ZALIVU objavil članek o pokolu domobrancev od strani titovskih komunistov.

Njegovi zagovorniki so trdili, da "dnevnik" predstavlja zasebne misli, ki niso bile objavljene, pa se zaradi tega ne more govoriti o kakem zločinu, in veleizdajstvu. Pa so ga vseeno obsodili! Teza zagovornikov je popolnoma osnovana! Tudi italijanski zakon pravi, da se gola zamisel ne more šteti za zločin, če niso zraven nje povzeta dejanja zunanje obliče, ki jasno kažejo na korake za doseg namena.

Pri tem je treba pripomniti še to, da je v uvodnem delu jugoslovanske ustave, v I členu Temeljnih načel, rečeno, da "Izhajajoč od pravice vsakega naroda do samoodločbe, ki vključujejo tudi pravico do odcepitve, so se narodi Jugoslavije na podlagi skupne borbe ter prosto izražene volje v narodnoosvobodilni vojni itd, itd, združili v zvezno republiko itd, itd, Torej? ...

Pa še eno protislovje vladajočega režima in njegovega sódstva; Pinko (Jožef) Tomažič iz Trsta je bil na znamenem tržaškem procesu leta 1941 na smrt obsojen in ustreljen, češ da je snoval poiskus, pravzaprav zaroto proti državi, za odcepitev Julijske krajine od Italije in za nastanek sovjetske komunistične republike Slovenije, Torej Slovenije s Primorsko in vso Koroško, Prav tako, kakor Franc Miklavčič, le da je ta mislil na socialno demokratično Slovenijo, Tomažič pa na komunistično. V obtožnici, ki se je tikala komunističnega gibanja pod vodstvom Pinka Tomažiča je dobesedno rečeno: "Namen tega gibanja je bil nastanek slovensko -sovjetske republike, ki naj bi združila vse manjšine Julijske krajine, Koroške in Jugoslavije." In Pinko Tomažič tega ni zanikal, njegovi soobtoženci pa so povedali, kako je on o tem predaval!

No jugoslovanski komunistični režim je Pinka Tomažiča slovesno proglasil za narodnega heroja, Franca Miklavčiča pa za zločinca.

PREDESEDNIK NARODNEGA ODBORA ZA SLOVENIJO JE V ZMOTI

V buenosaireški SVOBODNI SLOVENIJI je 24. junija g. Miloš Stare predsednik "Narodnega odbora za Slovenijo" objavil uvodnik o "politični demokraciji v emigraciji." Na ta uvodnik je sredi avgusta odgovoril g. Božidar Fink v SIJU SLOVENSKE SVOBODE in ga naslovil "Pred novo prelomnico - brez političnega predstavnštva".

Videti je, da sta Staretov uvodnik narekovala dva dogodka: ustanovitev "Hrvatskega narodnega vijeća" v emigraciji (brez sodelovanja Hrvatske seljačke stranke) in članek v srbski SLOBODI, v katerem je Stevan Trivunac pohvalil "Narodni odbor za Slovenijo" kot "stododotno političen" forum, ki ga sestavljata dve slovenski predvojni politični stranki, v katerem da ni mesta za nacionalne, verske, kulturne in druge organizacije.

Takole je g. Stare komentiral to pisanje srbskega radikala: "Slovenci imamo Narodni odbor za Slovenijo, ki je bil ustanovljen leta 1944 v domovini in ga sestavljajo predstavniki glavnih slovenskih političnih strank. Med temi predstavniki ni nobenega več od prvih članov. Narodni odbor za Slovenijo, je vedno kazal odprtost s tem, da je bil pripravljen vključiti tudi skupine v emigraciji, ki bi se formirale kot politične skupine. Poleg ostalega dela, ki ga je NO opravil v raznih obdobjih svojega obstoja je ob 30-letnici ustanovitve v svoji izjavi objavil slovenski narodni program. Izjava je imela močan odmev ne le med Slovenci, ampak tudi pri ostalih narodih Jugoslavije, ki so jo v svojih izseljenskih listih objavili v celoti ali delno z raznimi komentarji..."

Trditev g. Stareta glede vključitve novih političnih skupin v Narodni odbor ne odgovarja dejstvu. Narodni odbor ni kazal pripravljenosti za tako vključitev; celo nasprotoval ji je, ko je postavil nemogoč pogoj: ...

Vsaj dve takšni skupini sta bili formirani v emigraciji: Slovenska Pravda in Akcijski odbor za slovensko državo, odn. poznejše Slovensko državno gibanje. To sta bili dve novi politični skupini, s programom in političnim delovanjem. Slovenska Pravda je od svojega začetka stremela, da vstopi v Narodni odbor. Bila je odbita, češ da naj se izjavi kot "politična stranka," pa bo lahko dobila mesto v Narodnem odboru. Tak pogoj nam je sporočil tedanji predsednik dr. Miha Krek. Ko smo mu pojasnili, da v emigraciji vendar nima smisla ustanavljati nove politične stranke, saj celo morebitne legitimacije starih strank bledijo iz dneva v dan, našega argumenta ni sprejel. Takšno načelno in obenem izključujoče stališče je bilo eden glavnih vzrokov, da nikdar ni prišlo do široke politične koncentracije svobodnega slovenstva, ki je posledično vodilo v postopno depolitizacijo mnogih političnih aktivistov tako v Slovenski Pravdi kot zunaj nje. Po drugi strani pa je škodilo tudi samemu Narodnemu odboru, ki se ni dovolj zgodaj pričel pomlajevati ampak je ob fizičnem staranju tudi vedno bolj zapadal v politično stagnacijo.

Treba je priznati, da je Slovenska demokratska stranka imela v tem pogledu več čuta za stvarnost in je našla pot, da sta postala člana Narodnega odbora dr. Ljubo Sirc in Lojze Zupan, ki sta bila tudi funkcionarja Slovenske Pravde. Na žalost pa njuna prizadevanja v samem Narodnem odboru za široko politično koncentracijo slovenskih sil niso nikamor pripeljala ter sta nazadnje izstopila iz odbora.

To so dejstva, ki bodo javno potrjena, ko bo objavljena večletna korespondenca o tem vprašanju.

Da pa ne bo nobenega nesporazuma ali morebitnega sumničenja, bi želel dodati, da mi osebno nikdar ni bilo do tega, da bi postal član narodnega odbora. To sem izjavil na prvi skupščini v Londonu in ponovil mnogo let pozneje na seji izvršnega odbora. Čeprav sem politični aktivist in se po svojih močeh trudim za uveljavljanje demokracije med Slovenci doma in na tujem, sem vedno čutil, da so drugi bolj poklicani od mene za zastopniška mesta v medskupinskih združenjih in odborih. Njim je šla v preteklosti in bo šla tudi v bodočnosti moja podpora, v kolikor bodo v javnem življenju postavljali skupne narodne koristi pred skupinske in osebne.

D. Pleničar

Jugoslovansko odlikovanje za dr. Tischlerja

Visoko odlikovanje Reda jugoslovanske zvezde z zlatim vencem je prejel dr. Joško Tischler, dolgoletni predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev. V obrazložitvi odlikovanja je bilo rečeno, da je bilo podeljeno "za posebne zasluge pri združevanju koroških Slovencev in njihovem povezovanju z matično deželo ter za prispevek k razvoju sodelovanja med Jugoslavijo in republiko Avstrijo." Odlikovanje naj bi izročil veleposlanik Vlahov, kakor hitro bo odlikovanec pri boljšem zdravju.

Ljubo Sirc:

IZ KRAJCARJA DROBIŽ

Zmage po sreči in porazi iz neumnosti

V nekaj več kot zadnjih dveh letih se je položaj v nekaj deželah korenito spremenil, in sicer sta se Grčija in Portugalska spremenili iz desničarske diktature v demokracijo, Južni Vietnam in Angola, da o manjših afriških deželah sploh ne govorimo, pa iz recimo "neopredeljenega" režima v komunističnega. Če človek o teh spremembah premišluje, se mu kmalu pokaže, da so bile povsem različnega značaja. Grčija in Portugalska sta se podemokratili iz lastne moči in pa, ker komunistična oborožena sila ni mogla do njih. Nadalje so v obeh deželah domači komunisti prekmalu pokazali svojo pravo naravo - v Grčiji ljudje še vedno niso pozabili brezglavo pobijanje v državljanski vojni štiridesetih let, na Portugalskem je skrajna levica pobesnela prav od začetka, ko se še niso priklopali do tako utrjenega položaja, da bi jim prebivalstvo več ne moglo do živega. Južni Vietnam in Angola sta padla v komunistične roke po zunanji intervenciji, ki se ji je Zahod nehal upirati ali pa proti njej ni storil sploh ničesar.

Ti dogodki so imeli posledice za razpoložanje po svetu. Vladajoči in podaniki so dobili občutek, da komunisti nastopajo smotrno in napadalno, Zahod pa okleva, se umika, stopi korak naprej in se spet umakne. Treba je biti zelo prepričan demokrat, da človek ne prične obupovati. Vsi, ki so v izpostavljenem položaju ali omahujejo in so sploh oportunistično razpoloženi, skušajo pristaviti skledo ali pa se vsaj zavarovati proti presečenju. Indija se je v tem času še bolj približala Sovjetski zvezi in je uvedla diktaturo, čeprav so jo mnogi imeli za vzor demokratičnosti v tretjem svetu. Res je, da diktatura še ni komunistična temveč samo osebna diktatura gospe Gandhi, toda ni nemogoče, da je to le prvi korak. V Jugoslaviji je razpoloženje v prid demokraciji, ki je bilo zelo močno celo med komunisti v začetku sedemdesetih let, polagoma ugasnilo, ko so ljudje uganili, da je ortodoksna komunistična napadalnost še zelo močna, medtem ko Zahod ne ve, kaj bi. Tito sam se je spet spomnil, da je pravzaprav pravoveren komunist, začel je iskati pomiritev z Moskvo, pomedel je doma z vsemi zmernimi in začel še bolj glasno zmerjati Ameriko. In končno se je komunistom v Franciji in še posebej v Italiji dvignil greben. Italijanska partija je znatno povečala število glasov tako lani pri regionalnih volitvah kot letos pri vsedravnih.

Novinarjem zveze med dogodki niso povsem ušle. Konec julija je hamburška DIE ZEIT natisnila intervju s Kissingerjem, v katerem so ga tudi vprašali, ali ga kdaj ponoči peče vest zaradi Vietnama in Kambodže. Kissinger je odvrnil, da ne ve, zakaj naj bi ga vest pekla. Rekel je, da je za Vietnam dosegel v pogajanjih

mirovni dogovor, s katerim ni izdal tistih, ki so se v zupanju na Združene države borili proti komunistom. Ni mogel predvideti, da bo Watergate tako oslabil izvršilno oblast, da ne bo mogla preprečiti komunistične prevrnitve mirovne ureditve. O Kambodži je bil še bolj nejasen. Do neke mere je Kissingerja mogoče razumeti - težko je voditi zunanjo politiko, če je domače zaledje tako nezanesljivo. Isto se je godilo tudi v tridesetih letih. Medtem ko so v Oxfordu študentje debatirali, ali se bodo borili za kralja in domovino, je Hitler napredoval, tako da so se nazadnje morali boriti za svojo lastno svobodo, ko je bilo že skoraj prepozno. Nobene besede Kissinger ni rekel o morebitni zvezi med Vietnamom in Angolo ter napredovanjem komunizma v Evropi, dasi je ta zveza njemu in žurnalistu morala biti v mislih.

Še drugo: Zahod se ne sme čuditi, ako komunizem napreduje, ko pa se Zahod tako malo ukvarja s proučevanjem komunističnih idej, komunistične resničnosti in komunistične taktike. Z detanto so vzhodno-evropski oddelki po ameriških univerzah ostali skoraj brez študentov, po mnogih drugih krajih so se pa spremenili malone v marksistične tečaje. Nepristranost v zahodni znanosti pomeni, da moraš vsako kritiko komunističnega sistema povezati z vsaj enako strogo kritiko zahodnega. Seveda niti eden niti drugi nista popolna, toda stopnja nepopolnosti je tako različna, da je zahodni sistem v primerjavi s komunističnim skoraj brezhiben, kar na Zahodu ljudem ne gre v glavo. Komunisti so tudi uspeli v začetku šestdesetih let lansirati geslo, da je antikomunizem skoro isto kot fašizem. WORLD MARXIST REVIEW je posvečala stran za stranjo razpravam o tem. Spominjam se, da me je še leta 1964 prijatelj-ameriški profesor, ki ga ni bilo mogoče osumiti prijaznosti do komunizma, vzel na stran in mi rekel, naj nikar ne kritiziram komunizma, ker to v akademskih krogih ni sprejemljivo.

Še več: kakor je razpad komunizma v različne struje razmajal komunistično monolitnost, vsaj toliko je tudi oslabil odpor proti komunizmu. Sovjetski komunizem je zanič, toda komunizem v Jugoslaviji je dober; če ni v Jugoslaviji, pa na Kitajskem ali na Kubi. Delno so morda časnikarji skušali nasprotja med komunisti celo taktično izrabiti - seveda tega niso delali načrtno, ker se v tem smislu načrtno na Zahodu sploh nič ne zgodi, - toda posledica je bila, da je ljudem ostala v glavah, da je komunizem dober, ali pa vsaj tudi lahko dober. Tita so na Zahodu nekaj časa pestovali, tako da so sprožili miselno verigo komunist-Tito-odlično. Sedaj imajo pa iz krajcarja drobiž. In kot da vse to ne bi bilo dovolj, se je pojavila še nova levica, ki je dejansko napadala Sovjetsko zvezo prav toliko kot kapitalizem, vendar je končno tudi dosegla le to, da je razrahljala zahodno javno mnenje, medtem ko je sovjetski vpliv pustil intakten. Novo-levičarsko setev zanjejo italijanski uradni komunisti na volitvah.

Komunizem all'italiana ali pa tudi ne

Prepričan sem torej, da je italijanskim in francoskim komunistom pomagala zahodna neodločnost, toda

povrhu tudi skrivajo svoje roge kot polz. Lansko poletje sem bil v Italiji. Govoril sem z "znanstvenim sodelavcem," ki ga poznam že leta in ki sem ga vedno imel za desničarja, če že ne za fašista. Govoril je povsem zmedeno. Najprej mi je razlagal svoje mnenje o Jugoslaviji, kjer je bil ravno kar na obisku, in mi med drugim dejal, da se niti najmanj ne čudi, da je Mihajlov končal v zaporu. "Kaj pa se je družil s tistim komunistom Djilasom," je dejal. Nato je naznanil, da iskreno upa, da bodo v Italiji prišli na oblast komunisti. "To je edini način, da pridemo do tuda in da se končajo stavke." Ni se mi zdelo več razpravljati. Takoj za tem mi je pojasnila svoje občudovanje do komunistov simpatična docentka s severno italijanske univerze: "To sploh niso komunisti, to so socialni demokrati." Na moje utrujeno vprašanje, zakaj potem ne preimenujejo stranke, mi ni odgovorila. "In taki odlični administratorji so," je nadaljevala, "mestne občine, kjer so na oblasti, so znova oživele po demokristjanski korupciji."

Socialdemokratizem in administracija občin sta glavna aduta v komunističnih rokah. Pravzaprav je tako, da njihovi občudovalci govorijo, kako so se spremenili v socialdemokrate, komunisti se pa zraven držijo modro in ne rečejo ne bev ne mev. To se je zgodilo nedavno tudi med debato, ki jo je organizirala rimska revija PANORAMA in ki so se je udeležili komunistični vodja Sergio Segre, kandidat na komunistični listi, bivši član Evropske komisije in nekomunist Altiero Spinelli in liberalni novinar Domenico Settembrini. Medtem ko je Segre molčal "kao uliven," kot pravijo Srbi, je Spinelli živčno razlagal, da je treba komuniste pustiti na oblast, ker jim je le tako mogoče pomagati, da se znebijo nekaterih protislovij v svojem zadržanju, ki izvirajo iz preteklosti. "Poglejte," je vzkliknil, kako dobro so se izkazali nemški socialdemokrati, kako demokratični so, odkar so prišli na oblast. "Ta primerjava je povsem zmotna," ga je zavrnil Settembrini, "preden so prišli na oblast, so se nemški socialdemokrati slovesno odpovedali marksizmu v godesberskem programu iz leta 1959, kar jim italijanski komunisti še do danes niso odpustili." Spinelli se je razburil: "Če ne vidiš, koliko Godesbergov so že doživeli naši komunisti, ne vidiš in ne razumeš ničesar." Pri tem je vedno znova kazal na Segreja, ki se je le smehljaj kot Mona Lisa.

Občinska uprava se je na nekaterih krajih, kjer so jo prevzeli komunisti, baje zares izboljšala. Nova metla zmerom dobro pometa in komunisti so nedvomno dobra metla, saj je med njimi dovolj zanesenjakov in idealistov, pa še disciplinirani so. Vendar je ta argument, da se tako izrazimo, povsem tehničnega značaja, namreč istega značaja, kot je bil argument, da pod Mussolinijem vlaki niso imeli zamud. Morda res, toda godile so se druge čudne reči, ki niso odtehtale točnosti. Sicer se je celo pod metlo že začel dvigati prah. V upravi pokrajine Lazio dela 34000 uradnikov, medtem ko jih ima Lombardija samo 1200. Lazio so spomladi prevzeli komunisti, ki seveda želijo preurediti upravo in odpustiti vsaj nekaj uradništva. Naleteli so na odpor in stavke, ki so jih podprli nekomunistični sindikati, medtem ko je komunistični

sindikati zaradi svoje podpore odpušcanja uradništva žel pikre komentarje. Tudi komunisti znajo ustreči vsem hkrati le v besedah - ko pridejo na oblast je drugače.

Največja iznajdba, in sicer uradna, italijanskih komunistov je tako imenovani "compromesso storico." Italijanski komunisti ponujajo demokristjanom dogovor, ki bo zgodovinskega pomena, da bodo vladali skupno. Pravijo, da ne zahtevajo vlade zase - tudi nimajo večine da bi jo mogli zahtevati, - temveč skupno z vsemi drugimi strankami. Prava demokracija je le, če so na vladi vse stranke. To sta Settembriniju zatrjevala tudi Spinelli in Segre v že navedenem razgovoru. Toda liberalni novinar jima je postregel s citatom iz Stalinovega govora leta 1946: "Prava demokracija ni to, kar imajo na Angleškem, kjer vlada le ena stranka, medtem ko opozicijske stranke nimajo pravice sodelovati pri vladanju, temveč je prava demokracija tam, kjer je kakor v vzhodnoevropskih državah vladajo bloki strank in ima opozicija, če je le legalna, zagotovljeno udeležbo v vladi. Tako ureditev Churchill imenuje totalitaristično, tiransko in policijsko, ne da bi se bal osmešiti." Spinelli in Segre se nista niti smejala.

Toda zgodovinski kompromis je še nekaj več. Junija 1976 je dal Berlinguer intervju britanski televiziji in takoj sem prisluhnil, ko je odgovoril na vprašanje, kako namerava doseči dogovor z demokristjansko stranko: da že gre za dogovor s stranko, toda da je glavna reč sodelovanje z demokristjanskimi masami. To smo pa že nekje slišali, in sicer smo slišali od slovenskih komunistov med vojno. Ti so na vse pretege zatrjevali, da je osvobodilna fronta vsenarodno gibanje, v katerem morajo sodelovati vse struje, obenem so pa storili vse, da bi uničili ali onemogočili vodstvo vseh drugih strank. Če ni šlo s klevetanjem, pa z ubijanjem. Kocbeka smo imeli za to, da so ga razkazovali kot kristjana, ki je dovolj pošten, da sodeluje z njimi, toda brž ko so mogli, so po njegovi lastni pripovedi uporabili psihični in fizični pritisk, da so krščanski socialisti in levi sokoli pristali na komunistično hegemonijo in sami sebe razpustili. Kocbek je tako postal figura brez vpliva na počenje osvobodilne fronte, medtem ko so ga vsi imeli med drugim za soodgovornega za komunistične pokole. Obenem so komunisti ves čas zagotavljali domovini in svetu, da nimajo nobenega namena uvesti diktaturo proletariata, sovjetske oblasti ali komunističnega režima. Treba je samo prebrati LJUDSKO PRAVICO iz vojnega časa. Titovo vrhovno poveljstvo je februarja 1943 prepričevalo z izjavo, da v Jugoslaviji ne bo nobenih sprememb brez svobodnih volitev, in leta 1944 je Tito podpisal sporazum s Šubašičem, ki je zagotavljal vse svoboščine, večstrankarski sistem in kaj vem kaj še. Komunisti so seveda uvedli vse, kar so obljubili, da ne bodo, in ukinili vse pravice, ki so jih obljubljali, zraven so se pa še norčevali iz vseh, ki so jim kdaj verjeli. To je torej "compromesso storico," novo ime za komunistično taktiko usipavanja, ki se ji sicer pravi "ljudska fronta" ali "osvobodilna fronta." In Marchaisjeva "union du peuple francais" je isto.

Če se ne bi "osvobodilne" taktike tako in tako

dobro spominjal, bi me nanjo spomnil komentar h kongresu KPI, ki ga je v NAŠIH RAZGLEDIH 4. aprila 1975 napisal Drago Košmrlj. Po njegovem je "medstrankarski dogovor le ena izmed prvih, četudi nujno potrebna, za uresničevanje zgodovinskega kompromisa." Glavno je "enotnost vseh delovnih ljudi, to se pravi komunistov, socialistov in katoličanov", ki pa se "uresničuje še po drugih tirih in na raznih ravneh," in sicer, "v enotnih nastopih sindikata, v enotnosti raznih organizacij kmečkega prebivalstva, ki gre čez strankarsko pripadnost, v delovnih svetih po tovarnah in podobno." Da, to vse poznamo, to je stara storija, stara komunistična taktika, kako z lažmi, demagogijo in prikritimi grožnjami speljati množico na tanek led. Kot pravi Košmrlj, "treba je doseči, da se sredinske sile postavijo na resnično demokratične postojanke."

Mnogokrat nas zahodni časnikarji prepričujejo, da so italijanski komunisti nekaj docela drugega kot na primer portugalski. Košmrlj pa pravi, da so na taktiko italijanskih komunistov "vidno vplivali znani dogodki v Čilu" kot tudi na Portugalskem. Tam se je namreč pokazalo, "da enotnost delavskih in levih sil ni zadostna, da bi zagotavljala obrambo in napredek demokracije (beri komunistično oblast), če bi se taki enotnosti postavljali nasproti blok strank od sredine pa vse do skrajne desnice." Treba je torej doseči oblast po ovinku s prevaro in prenejanjem, sicer bi lahko zašli "v frontalni spopad med strankami, zakoreninjenimi v ljudstvu." Tako "zgodovinskega kompromisa ne bi kazalo imeti, za neposredno pot k socialistični družbeni preobrazbi, da se je v sedanjem trenutku tista oblika, ki odpira perspektive take poti v socializem."

"Stara plošča, stara plošča," je naslov, pod katerim objavlja smešnice ljubljanski DNEVNIK, toda prav lahko je, da bodo tej stari plošči že ne vem katerič nasledili mnogi v Italiji. Nekateri katoliški lahkoverneži v Italiji in drugod so povsem podivjali - v londonskem CATHOLIC HERALD od 23. julija 1976 piše neki Peter Berresford o napredku italijanskih komunistov pod naslovom "Marksisti, ki iščeji resnično krščanstvo." Nato našteva mnenja duhovnikov, ki so kandidirali na komunističnih listah in so se pri tem sklicevali na sv. Ambroža, sv. Janeza Zlatousta itd., češ da so bili cerkveni očetje komunisti in revolucionarji svoje dobe. Tudi to smo že vse slišali in jaz sem tudi srečal kakih tristo duhovnikov v slovenskih zaporih.

Komunistični "laissez faire"

Titovo vrhovno poveljstvo je februarja 1943 zagotavljalo "... nedotakljivost zasebne lastnine in vso priložnost za zasebno pobudo v industriji, trgovini in poljedelstvu; nobenih korenitih sprememb v družbenem življenju..." Kaj je Tito imel v mislih, se je pokazalo po vojni. Tudi italijanska partija pravi, da ji ne gre za socialne reforme temveč samo za obnovo Italije. Berlinguer izjavlja v intervjuju, ki ga je dal CORRIERE DELLA SERA, da "za nas socializem ne pomeni popolne socializacije produkcijskih sredstev," česar se je strogo držal tudi Segre v debati s Settembrinijem. Toda Settem-

brini mu je prebral citat Luciana Gruppi, glavnega teoretika KPI iz UNITA, ki se je glasil, "da bodo pri graditvi socializma, ki mora biti postopna, igrala nenadomestljivo in pozitivno vlogo tudi srednja in mala podjetja, toda polni komunizem je mogoče doseči le s popolno socializacijo vseh sredstev proizvodnje." Segre je mornjal: "Čudno, zelo čudno, to je nedvomno napaka," medtem ko je Spinelli priznal, da pri KPI vlada nejasnost glede "kolektivizma in privatne lastnine, pa tudi demokracije in diktature," toda to so vsi ostanki preteklosti, ki jih KPI počasi prebavlja. Očitno italijanski komunisti govorijo eno na televiziji, drugo med sabo in v Moskvi, prav kakor je Tito izjavljaval, da nima ničesar proti privatni lastnini in da je glavno boj proti okupatorjem, medtem ko so politični komisarji razlagali partizanskim oddelkom, da so oni politična vojska, ki bo preobrazila svet. Razgovor med Segre-jem, Spinellijem in Settembrinijem ni nikoli videl belega dne. Revija PANORAMA ga ni natisnila, češ da je tiskanje preprečil tridnevni štrajk.

Težave za komunistični gospodarski program je seveda v tem, da je sedaj za mnoge predobro znano, kako slabo funkcionira polstalinistični gospodarski sistem v Vzhodni Evropi. Niso ga zaman vse vzhodnoevropske države všteti Sovjetsko zvezo skušale reformirati, a so se resničnih reform vedno ustrašile, ker bi kot posledica izgubile velik del svojega oprijema nad državami. V Vzhodni Evropi se je pravzaprav izkazalo, da bi gospodarstvo moglo začeti funkcionirati, če bi komuniste spravili s poti. Neverjetno je, da komaj nekaj sto kilometrov proč prevladuje mnenje, da je gospodarstvo mogoče spraviti v red samo s pomočjo komunistov. Celo Guido Carli, bivši guverner italijanske narodne banke in novi predsednik zveze italijanskih industrijalcev, pravi, da brez komunistov ni mogoče vladati.

Seveda je to zadnja izjava oziroma njene premise spet treba analizirati, da bi ugotovili, zakaj je tako. Splošno mnenje je, da so demokristjani zavozili italijansko gospodarstvo v težko krizo. Vsi smo že skoro pozabili, da je Italija prav pod demokristjani dosegla ogromen napredek in je bilo govora celo o italijanskem gospodarskem čudežu. Stvari so se začele kvariti proti sredini šestdesetih let, toda takrat so se začele kvariti več ali manj po vsej zahodni Evropi. Spet se je začelo širiti levičarstvo, pod vplivom marksističnih idej so sindikati začeli zahtevati več, kot bi jim fizično bilo mogoče dati v katerem koli sistemu. Odtod inflacija, brezposelnost in zastoj. V Italiji se je delež mezd v narodnem dohodku v zadnjih šestih letih po Carlijevih podatkih dvignil od 57 % na 73 %, kar je imelo za posledico povečano potrošnjo in padec varčevanja. Obenem so padli tudi dobički, tako da investicij ni bilo odkod financirati. Vse to je vodilo v inflacijo in v katastrofalen deficit plačilne bilance.

Kaj naj bi sedaj komunisti storili proti temu? Očitno naj bi pomagali, da bi zaustavili nemogoče naraščanje delavskih mezd in druge pojave kot odsotnost z dela in nizko produktivnost. To je slišati kot tista zgodba, kako je kozel čuval zelje, ker more biti le malo dvoma,

da so za gospodarsko zmedo krivi komunisti, če že ne s svojim večnim hujskanjem o eksploataciji - dasi so meze v Italiji čudovito rastle, pa vsaj s svojimi idejami in propagando. Morda so italijanski komunisti sami sebi nastavili mino, toda morda tudi ne - mnogo bo odvisno od tega, kako bodo druge stranke reagirale na njihovo dejanje in nehanje. Italijanski komunisti nekaj pripovedujejo o tem, da so posebne žrtve - beri znižanje mezd ali premor v njihovem neprestanem naraščanju, - toda da te žrtve ne smejo pasti nesorazmerno na delovno ljudstvo. V resnici ne morejo pasti na nikogar drugega, ker gre tako velik del narodnega dohodka prav temu "delavnemu ljudstvu." Njegov konsum je mogoče povečati le, - bogataši porabijo toliko, da bi malo zaleglo, če se

to razdeli, - z zmanjšanjem investicij in morda z omejitvijo državnih izdatkov. Skoro povsod je prišlo do popolnega zastoja investicij in je treba prav temu odpomoči. Komunisti to delno priznajo, ker v Italiji celo na svoj običajni način govorijo o tem, da so za povečanje podjetniškega dobička in da so zmanjšanja dobičkov krivi demokristjani, ker so dobiček prenesli v banke (ki so državne). Z eno besedo, komunisti se delajo modre kot vedno in govoričijo po svoji navadi, kot da imajo oni rešitev za vse probleme in da ne bi bili gospodarski problemi po svoji naravi težki in jih ni mogoče rešiti kar čez noč s patenti, socialističnimi ali drugačnimi. Morda jih bodo ljudje spregledali, kolikor so zanje glasovali iz gospodarskih razlogov in ne zato, ker so se bali zamuditi komunistični vlak, in videli, da komunisti samo govorijo, kaj bodo vse storili, delajo pa samo zmedo. Seveda je gotovo, da bodo komunisti, kolikor bi bil odpor proti zmanjšanju mezd, spet takoj začeli govoriti, da jasno prave rešitve ne more biti, dokler niso podržavljena vsa produkcijska sredstva itd.

Vsekakor so komunisti smatrali potrebno, da se vzdržijo glasovanja ob nastopu nove Andreottijeve vlade, tako da so demokristjani dobili zaupnico. Menda so bili mnjenja, da bi vsako drugo zadržanje pokvarilo njihovo stališče med volilci. Sedaj bodo najbrž skušali izsiljevati koncesije, vendar ni povsem gotovo, ali jih bodo prav veliko dosegli. Nekaj bo odvisno od socialistov, ki jih je prestrašilo, da so se pri parlamentarnih volitvah tako slabo odrezali. Vsekakor komunisti vsaj na gospodarskem področju več točno ne vedo, kaj bi radi. Govore o potrebi po planiranju, vendar je to samo ponavljanje starih fraz, ker sami ne vedo, kakšno naj bi to planiranje bilo. Pravijo, da - vsaj trenutno - nočejo novih nacionalizacij, toda da morajo nacionalizirana podjetja spet priti močneje pod državno nadzorstvo. Na kratki rok torej nimajo posebnih rešitev, na dolgi rok so sami sebi najbrž domišljajo, da jih imajo, toda nihče pri zdravi pameti ne bo uvedel sovjetskega sistema, drugega pa ni, še posebej ne, ker so italijanski komunisti še vedno ostro proti samoupravljanju, ker se baje bojijo, da bi v še vedno svobodni Italiji delavske svete dobili v roke drugi.

Settembrini pravi, da je "evrokomunizem," to je, kar naj bi zastopali italijanski komunisti in francoski komunisti, dasi imajo ti v programu nacionalizacijo produkcijskih sredstev, za razliko od sovjetskega komunizma

ali socialdemokracija ali pa "una gran nebbia," gosta megla. Toda italijanski komunisti nočejo biti socialdemokrati za nobeno ceno, ker trdijo, da socialdemokracija nikjer ni premagala kapitalizma, marveč ga je le okrepila, njihov komunizem, ne ve se prav kakšen je, pa je "bolj napredna oblika demokracije." To so vse besede, žalostno je le, da jim nasedajo italijanski volilci in nekateri zahodni novinarji. Kar je predvsem potrebno, je razkrivanje te notranje praznote.

Levičarska histerija

Konec maja sem bil v Parizu in govoril tam po naključju z gospo, zaposleno v nekem ministrstvu. Pogovor je nanesel na Solženicina, ki mu je očitala, da se družijo z največjimi reakcionarji. Dovolil sem si pripomniti, da je doživel tako strašne reči, da pač ne more pričakovati, da bo Solženicin imel posebno veselje nad levičarji, ki še vedno v bistvu simpatizirajo s Sovjetsko zvezo, čeprav je boljševizem zakrivil: desetine milijonov žrtev. Začela mi je razlagati, kako strašno je v Franciji. V njenem ministrstvu je šef pravkar prestavil v drug oddelek tipkarico, ki mu je nekaj ugovarjala, nakar je ona šla in mu povedala svoje mnenje ter je šele na to popustil in pustil tipkarico, kjer je. "Kakšna koncentracijska taborišča," je vzklikala, "naše ministrstvo je koncentracijsko taborišče." Molčal sem, kaj sem pa hotel drugega. To je stara propagandna taktika: napake v komunističnih deželah omalovažuj, drugod napihuj. Neki Tony Bunyan je letos napisal celo knjigo o policijski policiji v Britaniji...

Moja znanka se je začela razburjati nad groznim postopkom napram časopisu LE MONDE. Videti je bilo, kakor da je francoska vlada LE MONDE ravnokar prepovedala. Nič takega se ni zgodilo, le nekaj bivših sodelavcev je napadlo LE MONDE, češ da je levičarsko pristranski: Michel Legris dokazuje na primer v knjigi "Le Monde kakršen je," da ta dnevnik pod videzem objektivnosti in kvalitetnosti širi protidemokratsko propagando. Med drugim je LE MONDE vztrajno podpiral portugalske militariste in Cunhalovo komunistično partijo proti demokratičnim strankam, vštevši socialistično. Ko so pa kambodski podivjanci izselili vse prebivalstvo Phnom Penha, vključno težke bolnike iz bolnic, je Le Monde pripomnil: "Navsezadnje bi veliko teh bolnikov pomrlo tudi v bolnicah." Tako torej, levičarjev niti ne smeš imenovati levičarje, če nočeš, da te proglasijo za totalitarca.

Zatem je napadla Pierra Emmanuellea, zmernega francoskega levičarja, ki se zavzema za človeške pravice po vsem svetu, da je najet od CIA, in da je to pač človek take vrste, s kakršnimi se družijo Solženicin. Solženicin je tudi šel v Španijo k fašistom in je tam razlagal, naj pazijo, da ne pridejo iz dežja pod kap s tem, da dovolijo komunistom priti na površje. Sploh zakaj se je Solženicin odpovedal marksizmu, ko drugi sovjetski disidenti kot na primer Pljušč marksizem še vedno zastopajo. Ves čas je trdila, da ni ne marksistka ne komunistka, toda obenem me je zbadala s tem, da je bila v Sovjetski zvezi in da tam ljudje še vedno živijo,

da se niso pomrli, in da nekatere stvari funkcionirajo celo boljše kot na Zahodu, na primer podzemna železnica, kjer je posebno avtomatsko pregledovanje vozovnic urejeno izredno inteligentno, "dasi so komunisti."

Jaz seveda tega, da v Sovjetski zvezi še niso vsi pomrli od lakote, nisem zanikal, rekel sem pa, da je sistem tako zanič, da kljub ogromnim naporom napredujejo le zelo počasi. Sovjetski matematik Kantorovič je že pred tridesetimi leti izračunal, da bi bila sovjetska produkcija lahko za 30 do 50 odstotkov višja, če bi uvedli imitacijo tržišča. Tudi si ona najbrž niti najmanj ne želi, da bi morala čakati v vrsti ure in ure, da bi lahko kupila najnujnejše. To je priznala in je celo rekla, da je komunizem mrtev, kar je od časa do časa ponovila. Kljub temu je pa neprestano ponavljala tudi komunistična gesla, ki se jih jaz spomnim še iz predvojne Jugoslavije.

Posebno je vzkipeła, ko sem si dovolil omeniti, da so meni všeč zmerni demokrati, ki v Franciji nastopajo pod imenom "centre gauche." "Kaj takega," je hitela, "tem ljudem ne gre za drugega, kot da bi prišli na oblast. To so fašisti, le za to jim gre, da bi vladali nad ljudmi, kot sem jaz." Tudi naši komunisti so obtoževali vse, ki se niso skladali z njimi, predvsem demokratične stranke, da se bore le za oblast. Komunisti sami v Jugoslaviji se za oblast niso borili, prišla jim je v roke docela nepričakovano sama od sebe. Morda bodo tudi v Franciji imeli srečo.

Še druga možnost za agitprop je, da vsako napako, ki se kje zgodi, da vsako človeško slabost, nemudoma pripiše kapitalizmu. Pogovoru moje francoske znanke z menoj se je pridružila še druga Francozinja - medicinka. Takoj je povedala, da se tudi po bolnišnicah gode grozne reči. Zadnjič zdravnik, ki ni bil več v službi, ni hotel pregledati bolnika v hudih bolečinah. Ni rekla, da je kriva francoska demokracija, toda tako je izzvenelo. Take stvari se nedvomno dogajajo tudi v Sovjetski zvezi, toda ne glede na to so na Zahodu ljudje vsako slabost takoj pripravljeno pripisati ne samim sebi temveč ureditvi. Nevtrjetno je, da takim obsodbam po asociaciji nasedejo celo zelo inteligentni ljudje.

Nedavno mi je britanski umetnostni zgodovinar, ki Italijo dobro pozna, začel razlagati, da je skrajni čas, da pridejo na oblast, komunisti, ker pod demokristjani vlada Mafia in je jug siromašen. Kakšno zvezo vse to ima, je težko uganiti, če človek stvar premisli. Mafia je na Siciliji tradicija, ni prišla s krščansko demokracijo, le krščanska demokracija je ni uspela odpraviti. Ali bi jo uspeli odpraviti komunisti? Morda, toda odpravili bi jo s tem, da bi organizirali policijo, ki bi bila hujša kot Mafia in bi poleg Mafije zatrla še vse kaj drugega. Mogoče je pa seveda, da bi zatrla vse drugo, Mafie pa ne. V Sovjetski Georgiji je bila cela partija organizirana kot Mafia in jo menda kljub vsem ostrim ukrepom še niso razgnali. V Jugoslaviji je pa korupcija taka, in sicer v partiji, da ji je Tito posvetil velik del razgovora z novinarom VJESNIKA, objavljenega 1. februarja.

In jug ne napreduje. Kakor da je treba le hoteti, pa

se vsi deli države razvijajo po volji. Demokristjani so s pametno politiko uspeli dovesti do gospodarskega čudeža: toda Italijani na severu so priložnosti boljše izrabili, ker so sposobnejši ali pridnejši ali kaj vem kaj. Nihče še ni uspel razložiti, zakaj ponekod zlahka pride do razvoja, drugje pa ne. Tu ne morejo veliko niti komunisti: Razlike med Slovenijo in Kosmetom se niso niti najmanj zmanjšale kljub vsej titovski regionalni politiki. Zakaj bi bilo pričakovati, da bodo v Italiji komunisti bolj uspešni, kadar se lotijo problema v resnici in ne samo v besedah. Težko je razumeti, da kljub skušnjam zadnjih petdesetih let, ki so pokazale, da nimajo komunisti nobenih patentnih rešitev, ljudje, in sicer pametni, še vedno ponavljajo iste fraze.

Moj umetnostno zgodovinarski kolega je končno dejal: "Kako more kdo še nergati proti komunistom. Triintrideset odstotkov Italijanov je glasovalo zanje in italijansko ljudstvo ni tako neumno, da bi se izročalo v roke ljudem, ki tega zaupanja niso vredni." Če se prav spominjam, je za Hitlerja glasovalo celo več kot triintrideset odstotkov Nemcev.

Medtem ko je francoska znanka zmerjala s fašisti leve sredince in jih dolžila, da hočejo le na oblast, ni rekla nobene slabe o socialističnokomunistični zvezi in o Mitterandu, dasi je Mitterand čuden človek in mu je res mogoče očitati, da je oportunist in da mu gre le za oblast. Nekdaj je bil član Liberalne Internacionale, a je predsedal med socialiste, ko se je pokazalo, da je to edini način, da bi morda le postal ministrski predsednik. Odtlej na vse načine zagovarja sodelovanje med komunisti in socialisti povsod, za kar mu služijo sestanki Socialistične internacionale. Medtem ko se večina socialistov dobro drži, nekatere mika, da bi se povezali s komunisti, ker drugače nimajo izgleda, da bi prišli na oblast. Kaj jih vendar h komunistom vleče? Zdaj je menda vendarle že postalo jasno, da nacionalizacija in planiranje, kot ju zagovarjajo komunisti, sama po sebi še nista socializem. Nasprotno, kar ljudje imenujejo socializem, je odvisno mnogo bolj na splošno ozračje poštenja, človečnosti, pravice in svobode, kar je vse komunistom in leninistom povsem tuje. Dejansko je Herbert Wehner, namestnik vodje nemške socialdemokracije nedavno (NEUE ZUERCHER ZEITUNG 13. 5. 1976.) napadel vse tiste nasprotnike nemških socialdemokratov, ki trdijo, da imajo socialisti iste cilje kot komunisti, namreč njihov "socializem." Ta izjava očitno pomeni, da socialistični "socializem" in komunistični "socializem" nimata ničesar skupnega. Toda zakaj potem dosti socialistov v Evropi misli, da je prav, če se povežejo s komunisti proti drugim demokratičnim strankam? Pa vendar ne zato, ker uporabljajo iste besede, dasi ne pomenijo istega?

Ko sem svojo francosko znanko postopoma privedel do tega, da je priznala, da je tudi v Sovjetski zvezi marsikaj narobe in da se sovjetskim disidentom ni mogoče čuditi, je ubrala nove strune. Da, seveda, verjetno bi bila ona v Sovjetski zvezi v opoziciji. To je ravno tisto: na Zahodu mnogi mislijo, da je edino sprejemljivo

stališče, da je človek proti vsemu in vse kritizira brez mere. Prav tako zadržanje vodi naravnost v položaj, v kakršnem smo danes. Seveda se je treba marsikateri stvari upirati, toda vedeti je tudi treba, da nobena stvar ni popolna, a da imajo nekatere stvari vendarle višjo ceno kot druge. Skratka treba je ohraniti zdravi smisel in pa smisel za mero. Predvsem pa je poleg tega, proti čemu je človek, potrebno vedeti tudi, zakaj je ali kaj ima za najmanj slabo, ker sicer samo totalitarci lahko ribarijo v kalnem.

"Evrokomunizem" in Evropa

O tem, kako nevaren utegne postati italijanski komunizem za Evropo, smo pisali že v aprilski številki KT. Vse, všteti levičarska histerija, ki smo jo pravkar opisali, kaže na to, da bi se italijanski komunizem lahko zanašal na ameriško moč za obrambo pred intervencijo sovjetske zveze, prav kakor Tito, obenem bi pa, spet prav kakor Tito, storil vse v svoji moči, da ameriško obrambo sposobnostim predvsem moralo podminira.

Na to temo so prišli tudi v razgovoru, namenjenem za "Panoramo." Settembrini je začel s tem, da bi rad vedel, kdaj je komunistična partija Italije s svojim časopisjem kljub vsemu govorenju o enaki politični oddaljenosti, ekvidistanci, do Sovjetske zveze in Združenih držav pokazala ne simpatijo, temveč kritično razumevanje, za kakšno stališče Američanov. Če takega razumevanja ni nikoli pokazala, marveč je vedno le obkledala Združene države s pridevki kot imperialistične, antisvobodnjaške itd., Italija z udeležbo KPI v vladi ne bi bila zaveznica v Natu temveč peta kolona. Segre je hlinavsko odgovoril, da so ZDA dovolj demokratske, da razumejo, kako potrebna je opozicija, in je nato govoril o tem, kako med italijanskimi demokratičnimi strankami obstajajo zasnove skupne zunanje politike, na primer vse so obsodile zatiranje svobode v državah s fašističnimi režimi. Settembrini mu je povedal, da so to prazne besede, da bi osnove obstajale le, če bi KPI obsodila tudi zatiranje svobode v Sovjetski zvezi in njenih satelitih. Segre je odgovoril, da se KPI za svobodo tam še kako zavzema, samo na tihem, ker je to bolj učinkovito.

V ihti pred volitvami so italijanski komunisti v lovu na volilce šli tako daleč, da je v intervjuju sredi junija v CORRIERE DELLA SERA Berlinguer dejal, da želi, naj Italija ostane v Atlantskem paktu ne samo zato, ker bi izstop pokvaril ravnorežje v Sredozemlju, temveč tudi, ker meni, da bo NATO italijanske komuniste branil pred poskusi, omejiti njihovo "avtonomijo," z drugimi besedami pred usodo Dubčeka. Komunistična UNITA je to mesto izpustila iz ponatisa, Berlinguer je pa demantiral sam to izjavo v začetku julija na tiskovni konferenci ob priložnosti komunističnega sestanka na vrhu. Tako italijanski komunisti govorijo, obračajo svoje izjave sem in tja, včasih so dvojne, včasih dvoumne.

Na srečo je videti, da so zahodne voditelje uspehi italijanskih komunistov pri volitvah prej streznili kot uspavali v upu, da bodo najbolj škodili Moskvi, kot so

nekateri zahodni komentatorji kot po naročilu trdili. Posebno LE MONDE na vsa usta priporoča, da je sedaj treba paziti, da ne bi "evrokomunistov" s trdoto potisnili nazaj v naročje Sovjetske zveze. Kissinger je nekaj dni po italijanskih volitvah imel predavanje pred Institutom za strateška vprašanja v Londonu, v katerem je poudaril, da morata v sedanjem položaju Evropa in Amerika ostati trdni in enotni. Nekaj tednov kasneje je nemški kancler Schmidt izjavil, da so se vodilni možje zahodnih držav na sestanku v Puerto Ricu zedenili na to, da bodo Italiji ustavili vsako pomoč, če bi bili komunisti sprejeti v vlado. To odkritje je seveda spet močno razburilo vse tiste, ki menijo, da se je treba proti komunistom boriti tako, da jim v vsem popustiš. Razburilo je pa tudi Brežnjev, ki je v nedavnem intervjuju PRAVDI obtožil zahodnjake, da hočejo Italijo zgrabiti za vrat in preprečiti komunistično udeležbo v vladi. Poseg Brežnjev je navedel nemškega zunanjega ministra Genscherja, liberala, toda enega glavnih pobornikov tako imenovane nemške "vzhodne politike," da je označil to intervencijo kot dokaz, da je domnevna neodvisnost evrokomunistov samo legenda. "Evrokomunizem je treba imeti za obliko svetovnega komunizma, ki se prilagaja razmeram, in je zato posebno nevarna."

Ob teh najnovejših dogodkih je vredno omeniti nekaj drugega: italijanski komunisti delajo reklamo zase s trditvijo, da so bili v italijanski vladi od leta 1946 do leta 1948, ko so izdelali sedanjo Ustavo in položili temelje italijanski demokraciji. To piše na primer Ellis v CATHOLIC HERALDU, a je prav isto dejal tudi italijanski komunistični žurnalista pred volitvami v televizijski oddaji Tonight, tako da je to očitno splošno propagandno geslo. Resnica je ta, da je Stalin po vojni ukazal vsem komunističnim strankam, da se morajo potuhiniti in delati, kot da so pripravljene sodelovati z drugimi strankami demokratično. Toda leta 1947 - 1948 je obrnil krmilo in so v Vzhodni Evropi komunistične partije druga za drugo uničile vsako opozicijo in vpeljale svojo diktaturo. Zadnji tak prevrat je bil 1948 na Češkem. Nedvomno bi italijanski komunisti poskusili prav isto, če ne bi bila Italija pod zavezniško zasedbo in jih ne bi postavili pod kap, toda šele kot reakcijo na praški coup.

Treba je prav tako razumeti, da so se na konferenci evropskih komunističnih partij ob koncu junija sprenevedali na isti način. Posebno Berlinguer je govoril o tem, da se italijanska komunistična stranka zavzema za ohranitev osebnih svoboščin, neideološkost držav, pluralizem strank in možnost menjavanja na vladi. Zavzema se seveda tudi za sodelovanje s socialističnimi in socialdemokratskimi strankami in za vključitev v Evropo. Merchais in še nekateri drugi so govorili podobno. Moskovska PRAVDA je te govore cenzurirala, toda Brežnjev jih je očitno mirno prenašal in vzhodnonemški časopisi so jih celo ponatisnili v celoti. Temu se čudi lahko samo, kdor pozna komunistične teorije o tem, da je ponekod treba komunistom najprej izvesti buržoazno - demokratično revolucijo in šele nato preiti k socialistični revoluciji. Dejansko je Berlinguer ostalim komunističnim voditeljem

zatr dil, da njegov postopek ni popuščanje gospodujočim skupinam na Zahodu temveč najboljši način, uveljaviti vodilno vlogo delavskega razreda. Očitno je bila njegova razlaga sprejeta, kajti moskovske frakcije komunističnih strank v Indiji in na Japonskem so se kmalu pridružile tem formulacijam.

Mnogi časopisi so berlinsko konferenco označili za Titov triumf. V nekem smislu, to dejansko je, dasi ne v smislu, v katerem ga za to imajo zahodni časopisi. Tito ni zmagal nad Brežnjevim, temveč je zmagala Titova zamisel, kako je treba širiti komunizem, namreč ne s silo temveč z zvižaco, na primer med neuvrščeni in rovarjenjem. Na to kaže tudi Titovo zadržanje med konferenco in po konferenci - bil je zelo zadržan, ni triumfiral, kakor bi hotel olajšati položaj Sovjetom v splošnem interesu. Očitno so jugoslovanski komunisti imeli tudi precejšen vpliv na obnašanje italijanskih: Dolanc je bil na obisku pri Berlinguerju 8. junija in DELO je poročalo 1. junija, da po izjavi Segreja KP Italije močno zanima socialistična in neuvrščena Jugoslavija.

Značilno je, da je po konferenci v Berlinu v začetku avgusta obiskal Ceausescu in je izhajalo iz objavljenega komunikeja, da se skušata Romunija in Sovjetska zveza spet zblížati. Tako torej Sovjetska zveza ne bo več nasilni voditelj, temveč bo popustila ravno dovolj, da bodo vse komunistične partije sodelovale z njo in med sabo za uničenje demokracije in uvedbo svoje diktature po zavitih poteh. Tito je tudi že spet priložil kamenček k tej taktiki. Zagnal se je v beograjskega ambasadorja Združenih držav, ker je ta v razburjenju okoli pomilostitve ameriškega gospodarstvenika, ki so ga zaprli zaradi špionaže, ker je fotografiral sladkorno tovarno, dejal, da je treba Titovo vlado prijeti bolj ostro. Nato so še nekje v Dalmaciji Titovi miličniki aretirali turistično spremljevalko, ker je fotografirala na plaži, ter njo in anglikanskega kaplana, ki jo je skušal braniti, tudi obdržali. Detanta in neuvrščena na to stran sta vedno bolj prisrčni.

IZ UPRAVE KLICA TRIGLAVA

Obžalujemo, da zaradi daljše bolezni urednika in tiskarja KLIC TRIGLAVA ni izšel nekaj mesecev in šele zdaj prihaja v dvojni (decembrsko-januarski) številki do naročnikov. Upamo, da bo odslej izhajal spet redno.

Teoretično vzeto seveda izostanek lista ne bi bil nujen, če ne bi pri tem šlo za tehnično stran, ki je povezana s finančno. Kljub urednikovi bolezni bi mogli ostali sodelavci urediti nekaj števil. Toda tiskarjeva bolezen je postavila reč na glavo. KT je verjetno edini list v vsej jugoslovanski žurnalistiki, ki je tiskan na najcenejši tkzv. 'direct image' offset način, za katerega ni na razpolago mnogo verziranih tiskarjev. Če bi se odločili za nadomestek s kovinskimi ploščami (kot je npr. tiskana današnja 21. stran,) bi to pomenilo zelo občuten skok v strošku za tiskanje, česar uprava enostavno dokaj kmalu ne bi mogla več pokriti. In to je potem povezano z višino naročnine. Tu se bodo naročniki z nami strinjali, da smo v teku vseh osemindvajsetih polnih let izhajanja dvignili naročnino tako redko, da predstavlja tudi to edinstvenost in rekord. Ker smo politično neodvisni, je naš trg nujno zelo omejen, zato je težko kaj ukreniti v tem pravcu.

Vplačano naročnino za manjkajoče mesece bomo seveda naročnikom pri obračunavanju šteli v dobro.

ZADEVA TOTH

Od našega sodelavca

Zadeva novepečenega ameriškega državljana madžarske narodnosti rojenega v Jugoslaviji je skalila jugoslovansko-ameriške odnose, izpostavila ameriškega veleposlanika Titovi jezi in pozročila, da so ameriški časopisi prinesli nekaj neprijetnih člankov o Jugoslaviji. Laszlo Toth je 46-letni inženir iz Denverja v Coloradu, ki je delal za Great Western Sugar Co. iz Lovelanda, največjo predelovalko sladkorne pese v ZDA. Naturaliziran ameriški državljan je postal leta 1973, a ni dobil jugoslovanskega pristanka, da se izpiše iz jugoslovanskega državljanstva. Dve leti pozneje je odšel na obisk v Jugoslavijo, odkoder je emigriral pred letom 1968. Obiskal je svoje staro mesto zaposlitve, sladkorno tovarno v Vrbasu v Vojvodini. Direktor ga je lepo sprejel in sta se pogovarjala o strokovnih zadevah. Toth je prosil za nekaj slik tovarne, da bi jih pokazal svojemu ameriškemu delodajalcu. Direktor je rad ustregel nekdanjemu uslužbencu, ki ima zveze v največji ameriški sladkorni tovarni. Poslal je fotografa podjetja, naj posname nekaj slik.

In potem so vse tri zaprli, direktorja, fotografa in Totha. To je bilo 31. julija lani, avgusta pa so Laszla Totha na tajnem procesu obsodili na 7.let strogega zapora zaradi gospodarskega vohunjenja. Obtožili so ga, da je tajne naprave v tovarni fotografiral. Zaman je dokazoval, da v tovarni, ki je opremljena z zahodno nemškimi stroji in v kateri je pred leti sam delal, ni imel kaj vohuniti in da v tovarni ni nikakršnih tajnosti. Ker so ga šteli še zmeraj za jugoslovanskega državljana, mu niso dovolili stikov s konzulom ZDA. Ameriško veleposlaništvo je kljub temu pritrsnilo na oblasti. Najprej so si obetali, da bo vrhovno sodišče sodbo razveljavilo, toda marca letos jo je potrdilo. Ameriškim predstavnikom niso dovolili, da Totha obiščejo. O pomilostitvi ne bilo slišati.

Takrat se je za Totha zavzel osebno veleposlanik ZDA v Beogradu, Laurence Silberman. Mož je 40 let star, odvetnik in bivši pomočnik zveznega pravobranilca. Ni poklicni diplomat, ampak je bil imenovan za veleposlanika zaradi zvez z republikansko stranko ZDA. Ali je imel Toth srečo ali zveze ali pa je bil njegov primer tako vnebovpijoč, ali pa morda vsakega malo, ni jasno. Dejstvo je, da je Silberman po lastnem preudarku spravil zadevo v javnost, potem ko so se izjalovila tiha prizadevanja. Na zasedanju jugoslovansko-ameriške gospodarske zbornice na Bledu 7. junija je zbrane gospodarstvenike opomnil, da trgovina sicer ni vladna dejavnost, toda je kljub temu pod vplivom diplomatskih odnosov. Naravnost je omenil Totha, ki "je bil obsojen na ostro zaporno kazen brez vidnega upravičenega razloga in mu ne dovolijo obiskov uradnikov z ameriškega veleposlaništva." Zadeva Toth je po veleposlanikovih besedah "hudo breme za naše odnose."

Takih besed uradna Jugoslavija ni vajena, vsaj od Američanov ne. Razjezila se je in protestirala v Washingtonu, da je bila izpostavljena pritisku na izredno ne-

diplomatski način.

DOLARJI - DA; KRITIKA - NE!

Jugoslovani pozabljajo, da se je Silberman zelo zavzemal za razvoj trgovine med ZDA in Jugoslavijo. Z njegovo podporo je Jugoslavija dobila doslej največjo vlogo ameriškega kapitala. 26. marca sta zagrebška INA in ameriška Dow Chemical podpisali pogodbo o skupnem vlaganju v petrokemijski kompleks na otoku Krku, ki bo dograjen v treh etapah do leta 1982. Vrednost naložb bo \$700 milijonov in delež Dow Chemical 49%, kar je največ, kar dopušča jugoslovanski zakon. Deset tovarn na Krku bo sicer morda spridilo otok za turizem, toda predelovalo bo 1,790,000 ton nafte v etilen diklorid, vinil klorid in polietilen, osnovne snovi za izdelovanje najrazličnejših plastičnih mas. Vrednost proizvodnje bo od 500 do 550 milijonov dolarjev na leto.

Take in podobne reči so bile pozabljene v jezi, da se veleposlanik vmešava v jugoslovanske notranje zadeve, za kakršne štejejo sojenje vohunov, tudi če so iztrte zviti. Kot je Silberman povedal tisku, je tudi vzhodnoevropski oddelek ameriškega zunanjega ministrstva sodil, da je bil pri prizadevanju za Totha nediplomatski. Po nekaterih časopisih je oddelek celo priporočil ukor. Na dan so prišle razlike v pogledih med uradniki v Washingtonu in veleposlanikom v Beogradu, ki misli, da se je treba odločno upirati protiameriškim dejanjem in pogledom. Primer Totha mu je vsaj na prvi pogled dal prav, kajti že junija je bil Toth pomiloščen in 23. julija izpuščen iz zapora in izgnan iz Jugoslavije.

Tedaj pa je zadeva šele prav vzkipela. Po naključju ali po zvezah so ameriški dopisniki Tothu posvetili precej pozornosti. V zatikajoči se angleščini jim je povedal, kakšna farsa je bil proces in kako je bil obsojen, čeprav so vsi, milica, tožilec in sodnik, vedeli, da je bil nedolžen. Mimogrede je tudi opozoril na 60-letnega bivšega ameriškega kapetana Michaela Sedmaka, s katerim sta bila skupaj zaprta v Sremski Mitrovici. Sedmak je bil aretiran v septembru 1974 in obsojen maja 1975 na Reki na 5 let zapora zaradi vohunstva. Oblasti ga priznajo za Američana in mu dovolijo obiske ameriških uradnikov. Ameriško zunanje ministrstvo je izjavilo, da je njegov primer "drugačen."

Med članki o Tothu je povzročil največ razburjenja članek dopisnika NEW YORK TIMESa v Jugoslaviji Malcolm Brownea, ki ga je 27. julija priobčila tudi INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, ki se redno brez zamude prodaja v Jugoslaviji. Browne je v članku pisal o razlikah v mišljenju med veleposlanikom Silbermannom in nekaterimi uradniki v Washingtonu in dodal, da drugi krepko podpirajo veleposlanika. "Če govorimo o pritisku," je eden od teh dejal, "se Jugoslavija pritožuje, če jo le malo dregneš, a sama je najhujši nasilnež v soseski. Bog pomagaj svetu, če bi kdaj postala velisila. Če jim postrežeš malo z njihovim lastnim zdravilom, jim ne bi prav nič škodilo."

Browne je pisal, da se vsi strinjajo, da je Jugosla-

vija nenadomestljiva kot element v evropski politiki ZDA in da je odbijač, ki zadržuje sovjetske tanke pred italijansko mejo in sovjetske ladje pred jadransko obalo. Na splošno se v ZDA misli, da je treba s Titom in njegovo vlado ravnati z največjo obzirnostjo in tako menda zmanjšati vsakršno skušnjava, da bi se povrnila v sovjetski blok. "Tako se je do nedavnega Washington izognil razkazovanju javnega neujemanja z Beogradom in Jugoslavija je ostala vojaško neodvisna od Sovjetske zveze." Toda po svetu se je Jugoslavija vse bolj vezala z nasprotniki ali sovražniki Združenih držav "in je pokazala ostro diplomatsko sposobnost pri onemogočanju ameriških ciljev." Podprla je sovjetsko in kubansko intervencijo v Angoli.

"NASILJE" in "ZATIRANJE"

Browne je napisal tudi tale nekoliko neslovničen stavek, ki je posebno zbodel uradno Jugoslavijo: "Poleg bodljikavosti Jugoslavije proti Zedinjenim državam so nekateri ameriški uradniki postali vse bolj nezaupni do prijateljstva z državo, za katero pravijo, da postaja njen notranje politični sistem vsako leto bolj zatiralen."

Jugoslovanskim oblastnikom sta dve stvari posebno pognali kri v glavo: da jih neimenovani ameriški uradnik zmerja z nasilnežem in da jim očita zatiranje. Angleški "bully" - nasilnež pomeni barabo, ki se spravi na manjše od sebe in jih strahuje. Izrazi te vrste pač niso diplomatski, pa naj še tako zadenejo žebljico na glavico. Sploh se je zdelo uradni Jugoslaviji izredno nediplomatsko, da Američani niso na tistem spravili Totha nazaj v Ameriko in mu svetovali, naj molči, kot je ob takih prilikah nepisano pravilo. Konec koncev je predčasna izpustitev iz zapora usluga, ki terja protiuslugo - molk. To nepisano pravilo so Američani v Tothovem primeru prekršili. Res so ameriški novinarji zelo svojeglavi in si zlepa ne dajo dopovedati, da o čem ni dobro pisati, pa vendar se zdi, da se ameriško veleposlaništvo v Beogradu ni prav nič potrudilo, da bi Toth umolknil. Veleposlanik je sam dajal izjave in je med drugim navdihnil tudi članek Brownea. Verjetno ni postopal brez razloga. Mogoče je že vedel, da ga tudi Tito napada in je hotel, da se sliši tudi njegov plat.

Tito je napadel Silbermana po imenu v intervjuju, ki je bil objavljen sicer šele 31. julija, a je bil pripravljen že dolgo prej. Dolgi intervju TANJUGU je bil posvečen konferenci neuvršenih v Colombu. Tito je govoril o pritisku na neuvrščene države in so mu rekli, da tudi Jugoslaviji ni prizaneseno. Odgovoril je: "Da, skoraj vse neuvrščene države so izpostavljene zelo močnim pritiskom. Vi spremljate, kakšen pritisk zdaj izvajajo na Jugoslavijo. Glejte, na primer ta ameriški veleposlanik v Beogradu, Silberman, je sprožil v Ameriki kampanjo proti nam, Poglejte samo, kako se obnaša. Govori, da se spleča izvajati pritisk na Jugoslavijo, in kritizira tiste, ki mislijo drugače. Deli nauke o naši notranji in zunanji politiki, vmešava se v naše zadeve."

"In to je del poskusov, da bi našo državo nekako kompromitirali med neuvrščenimi pred sestankom v

Colombu. Toda to ne more uspeti, ne more povzročiti nobenega odmeva. Sicer pa taki pritiski ne prihajajo od narodov, ampak samo od nekaterih krogov. Kar pa zadeva Jugoslavijo, bo vodila svojo politiko tako kot doslej."

ŠTIRIDESET INTERVENCIJ ZA TOTH

Predstavnik ameriškega zunanjega ministrstva je na tiskovni konferenci v Washingtonu 25. julija izjavil, da ni res, da bi veleposlanik dobil ukor. Višji ameriški uradniki, vključno podsekretar Robinson in svetnik Sonnenfeldt, so več kot štiridesetkrat intervenirali za Totha. Naslednjega dne je dejal da ima državni sekretar Kissinger "polno zaupanje" v Silbermana. Po objavi Titovega intervjuja je sledila izjava, da "vlada ZDA ni sprožila nobene kampanje proti Jugoslaviji in da izraža vse spoštovanje do dežele," zanika pa tudi, da bi se bil Silberman vmešaval v notranje zadeve Jugoslavije.

Jugoslovanski zvezni sekretariat za zunanje zadeve je v izjavi TANJUGA 2. avgusta "pozdravil" prvi del ameriške izjave, glede drugega dela, ki zanika vmešavanje veleposlanika, "so diplomatskega urednika TANJUGA prav tako obvestili, da obstajajo dokazi, naj-novejše izjave veleposlanika Silbermana za ameriški tisk pa so še sveža ilustracija k temu, da se je veleposlanik ZDA v celi vrsti nastopov in izjav tako zunaj Jugoslavije kot v Jugoslaviji vmešaval v notranje zadeve naše države. Sicer pa je jugoslovanska stran vsekakor najbolj poklicana, da oceni, ali se je kdo in na kakšen način vmešaval v notranje zadeve naše države.

"S svojimi izjavami je veleposlanik Silberman še enkrat sprožil kampanjo proti Jugoslaviji," so povedali TANJUGU, "ki so jo takoj sprejeli tisti krogi v ZDA, ki vztrajno zastopajo politiko pritiska in vmešavanja v notranje zadeve drugih dežel, še posebej pa politiko pritiska na neuvrščene dežele, zlasti zdaj, pred peto konferenco držav ali vlad v Colombu, in ki si, kar zadeva Jugoslavijo, nenehno prizadevajo, da bi zastrupljali in ovirali dobre in prijateljske odnose med ZDA in SFRJ. Seveda ni zadeva jugoslovanske strani, da bi odločala, kdo in na kakšen način naj bi predstavljal in izvajal politiko drugih vlad v Jugoslaviji. Zadeva vsake posamezne vlade je, da oceni, ali ravnanje in vedenje njenih predstavnikov v Beogradu prispeva k pospeševanju razvoja odnosov, ali pa zavira sodelovanje njilove države z Jugoslavijo," so uradno izjavili v Beogradu.

SISTEM, SISTEM...

Veleposlanik Silberman se je torej zameril Titu, Toth je prost, a direktor in fotograf sladkorne tovarne v Vrbasu, ki sta bila obsojena zaradi iste zadeve, sta še zmeraj v zaporu. Zanju se ne potegne ne veleposlanik ne ameriški tisk. Čeprav sta bila očitno po nedolžnem obsojena, se tudi jugoslovanski tisk seveda ne zavzame zanju. Take obsodbe so del sistema, ki se je okrepil v zadnjih letih, ko so dvignili idejnopolitično zgrajenost sodstva. Trojico iz Vrbasa je najbrž prijavil nekdo iz

osebne zlobe, ker je Tothu zavidal ameriško službo in je obenem obračunal tudi z direktorjem. Politično pa je bil proces dobrodošel, ker je odtehtal neprijetnosti s kominformovci.

[NB: Medtem je bil veleposlanik Silberman odpoklican]

POLEMKA V LONDONSKEM 'ECONOMISTU' O KOROŠKIH SLOVENCIH

Enajstega septembra je londonski ECONOMIST prinesel krajši članek o koroških Slovencih pod naslovom "Avstrija in Jugoslavija - Slovanski bratje." Časopis je poročal, da je vedno večja nevarnost resnega spora med Avstrijo in Jugoslavijo zaradi jugoslovanskih manjšin v Avstriji, in sicer porabskih Hrvatov in koroških Slovencev. Obeh skupin da je komaj en odstotek avstrijskega prebivalstva: Hrvatov okoli 25.000, Slovencev pa med 20.000 in 50.000. Da bi ugotovili natančnejše število, je avstrijska vlada odredila posebno štetje 14. novembra, ki se mu pa voditelji koroških Slovencev upirajo, češ da bodo nacionalistične organizacije ustrahovale Slovence, tako da se ne bodo upali prijaviti. Predsednik Tito da je sprejel delegacijo avstrijskih Slovencev in jugoslovanska vlada je zagrozila, da bo spravila vso stvar pred Združene narode, medtem ko je beograjska POLITIKA primerjala avstrijsko manjšinsko politiko z južnoafriško. Avstrijski ministri so na to ostro reagirali in zunanji minister je namignil, da Jugoslaviji ne gre toliko za Slovence na Koroškem kolikor za to, da bi odvrgla pozornost od domačih razmer. Predsednik vlade Kreisky je priznal, da avstrijska vlada ni izpolnila obveznosti iz mirovne pogodbe, vendar je obljubil, da bo uvedla polno dvojezičnost, kjer znaša manjšina več kot 20 odstotkov krajevnega prebivalstva. Avstrijci poudarjajo, da je jugoslovanska kampanja pretirana, in izražajo bojazen, da bo slovenska manjšina postala iredentistična predstraža v Avstriji, ako za Titom pride manj zmeren voditelj.

Ljubo Sirc, docent na glasgowski univerzi, je na ta članek poslal ECONOMISTU pismo, ki je bilo objavljeno 25. septembra: Zakaj se koroški Slovenci upirajo preštevanju, je lažje razumeti, ako upoštevamo, da je bilo na začetku stoletja na Koroškem uradno 100.000 Slovencev, kar je znašalo okoli 25 odstotkov prebivalstva na strnjeno naseljenem ozemlju v jugovzhodnem delu kronovine. Nemški nacionalistični pritisk je zmanjšal to število na "med 20.000 in 50.000" in na mnogo manjše sorazmerje koroškega prebivalstva, medtem ko so na ozemlje prodrli prebivalci nemškega jezika. Če bi Avstrija ščitila pravice svojih Slovencev in jim celo dajala privilegije, kot jih Švica daje svojim Italijanom in Romanšem, bi to pomagala vzpostaviti bolj prijateljske odnose med narodoma, če že ne med vladama. Obenem bi tudi pobralo veter iz jader komunistične propagande, kakšen naj ze bo njen smoter, in pomagalo širjenju liberalne demokracije.

'SLABO POZNATE POLOŽAJ'

ECONOMISTU je poslal pismo tudi urednik KLICA

TRIGLAVA, ki ga pa ECONOMIST ni objavil, dasi je potrdil prejem. Pismo se je glasilo:

"Članek o slovenskih manjšinah v Avstriji (11. septembra) ne dela časti običajni višini vašega pisanja: morali bi se malo potruditi. Ne le neki avstrijski časopis ampak tudi predvideni avstrijski zunanji minister dr. Pahr se je javno čudil nad jugoslovansko nedoslednostjo, ki da hoče preštevatı macedonsko manjšino v Bolgariji ne pa slovenske in hrvatske v Avstriji. Toda on, enako kot vi sami, bi morali vedeti bolje. Bolgarija ni bila kritizirana, ker ne prešteva manjšine, ampak ker je storila, da je ta manjšina izginila. Čeprav uradno bolgarsko povejno štetje navaja macedonsko manjšino okoli 200.000 ljudi, Bolgarija zdaj trdi, da ni nobenega Macedonca v Bolgariji. Kaj se je z njimi zgodilo?"

"Prav strah, da bo preštevanje korak k izginotju je vzrok, da se koroški Slovenci upirajo posebnemu štetju. Avstrijska trditev, da bo štetje olajšalo manjšinsko zaščito, ni iskrena. Državna pogodba iz leta 1955, ne obljublja dvojezičnosti samo v okrajih, kjer predstavlja ta manjšina več kot 20% krajevnega prebivalstva, kot vi napačno trdite, ampak v 'upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradišćanske in Štajerske, kjer je slovensko, hrvaško ali mešano prebivalstvo'. Slovenci na Koroškem pravijo, da je bilo v času nacizma dobro znano, kje je živel manjšina; ta je bila podvržena zelo naprijetni pozornosti oblasti. Tudi britanske okupacijske oblasti so po vojni vedele, kje je treba ustanoviti slovenske šole. Protežiranje in ustrahovanje sta povzročili nekaj okrajev, kjer bodo ugotovili 20% manjšine.

Rjave srajce SA so morda stvar preteklosti, toda rjave obleke nemških nacionalističnih organizacij so močno prisotne na Koroškem. Aretacije in grobo ravnanje s slovenskimi opazovalci nemškega nacionalističnega shoda v Škocjanu nedavno, so povzročile nesrečni vtis, da je tudi policija proti Slovencem, ki so se zapomnili, da ta ista policija ni intervenirala, ko je drhal napadla dvojezične napise pred nekaj leti.

"Avstrijska vlada je namreč klonila pritisku te drhali, umaknila zakon o dvojezičnih napisih in uvedla preštevanje in 20% načelo, kar so nemški nacionalisti že dolgo zahtevali. Brez smisla je v tej luči potem predvidevati, češ da hoče jugoslovanska propagandna kampanja odvrti pozornost od domačih vprašanj. Čudna reč je, da Jugoslavija ni mnogo storila v dvajsetih letih, čeprav je imela več kot dovolj domačih problemov, ki bi klicali po odvrtitvi pozornosti. Dr. Pahr bo morda špekuliral, da je čakanje 20 let na izpolnitev pogodbe dovolj celo po avstrijskih ali balkanskih merilih, ali pa da je Tito razdražen zaradi krivih obljub dr. Kreiskyja ob koncu lanskega leta.

"Avstrijo bi moralo biti sram pred Zapadom in pred časopisom, kot je vaš, ker ni izpolnila pogodbenih obveznosti napram manjšinam. V lastnem interesu same Avstrije je, da bi morala biti velikodušna do svojih manjšin, ki bi naj bile srečne, da živijo v demokratični državi, s čemer bi prepričala vsakršno možnost iredentistične-

ga gibanja, ki bi ga Titovi nasledniki utegnili izkoristiti."

ANGLEŠKO VPRAŠANJE

Na Sirčevo pismo je v ECONOMISTU od 9. oktobra odgovoril G.E. Newbury iz Oxforda takole:

"Gospod Sirc izjavlja, da 'je bilo na začetku stoletja uradno 100.000 Slovencev na Koroškem, kar je znašalo 25 odstotkov prebivalstva'. Njegova primerjava z znatno zmanjšanim številom Slovencev na Koroškem danes bi pridobila na veljavi, če bi navedel tudi število slovenskega prebivalstva leta 1918-19 po razpadu Avstro-Ogrske monarhije, ko so Avstrijo razkosali na njeno današnje veličino. Koliko od 100.000 Slovencev na Koroškem na začetku stoletja je dejansko ostalo v mejah avstrijske republike?"

Dr. Sirc je spet pisal ECONOMISTU takoj naslednji dan: "V odgovor gospodu Newburyju naj navedem številk o koroških Slovencih iz Rezultatov avstrijskega ljudskega štetja 1951, zvezek 14, ki se vse nanašajo na današnje avstrijsko ozemlje: 1890 - 92.068, 1910 - 74.210, 1934 - 31.703, 1951 - 23.839. Celo nacisti so leta 1934 našteali na Koroškem 45.000 Slovencev. V resnici so samo dve majhni področji Ravne in Jezersko vključili v jugoslovansko Slovenijo, ko so Avstrijo razkosali - kot pravi gospod Newbury - oziroma, ko so se Slovenci poslužili svoje pravice do samoodločbe, kot bi dejal jaz, Bojim se, da so za nas Slovence avstrijski Nemci in njihova Avstro-Ogrska monarhija pomenili stalen napad na sam naš obstoj. Bil bi vesel, če bi avstrijska vlada pokazala, da ni več tako, s tem, da bi primerno ravnala s koroškimi Slovenci, ker sem prepričan, da more le zveza svobodnih narodov Srednje in Jugovzhodne Evrope zagotoviti liberalnejšo in uspešno bodočnost." (zps)

KOMINFORMISTIČNE OBSODBE V JUGOSLAVIJI

(Od sodelavca KT)

Obsodba Vladimırja Dapčeviča (gl. KT 443) je bila zadnja v vrsti procesov proti političnim nasprotnikom zadnje mesece. Spričo hude krvi, ki jo notranji in zunanji sovražniki povzročajo od lanskega oktobra, se zdi vrsta prekratka in pač še ni popolna. Zdaj pa po vrsti:

16. marca so v Novem Sadu obsodili 10 članov "inforburojevske skupine, ki je skušala razbiti bratstvo in enotnost narodov in narodnosti Jugoslavije, grobo napadala in lažno prikazovala dosežke naše socialistične revolucije in izgradnje, samoupravljanje, delegatski sistem, gospodarski sistem in neuvrščeno politiko naše države. K svojemu delovanju so skušali pridobiti tudi druge osebe ter so istočasno iskali podporo zunaj naših meja," je bilo rečeno v skopem sporočilu s procesa. "Med sodnim postopkom so ugotovili, da so obtoženci ustanovili sovražno skupino, organizirali in vodili sovražno dejavnost, katere cilj je bil, da na protustavni način in s silo zrušijo oblast delovnega ljudstva in odstavijo izvoljena, z ustavo določena predstavniška telesa družbenopolitičnih skupnosti kot tudi politična izvršilna telesa odgovarjajočih pred-

stavnih teles." Obtožbe se berejo nekam posplošeno in abstraktno, toda kazni so bile zelo specifične in konkretne. Po 15 let strogega zavora so dobili Djura Šargin, upokojenec iz Kikinde, Djordje Bikicki, upokojenec iz Novega Sada in Velimir Morača, upokojenec iz Subotice. Gergej Lulić, upokojenec iz Budimpešte, je bil obsojen na 13 let; Nikola Zec, upokojenec iz Budve, in Grigorij Arandarenko, ekonomist iz Beograda, na 12 let; Milena Šargin, upokojenka iz Kikinde, in Roman Mulić, inženir iz Novega Sada, na 10 let; Bojan Ručno, zdravnik iz Bosanske Dubice, na 4 leta, študentka Miroslava Morača iz Beograda pa 1 leto in pol strogega zavora.

Zvezni javni tožilec dr. Vuko Goce Gučetić je 4. decembra lani izjavil, da je bil sprožen kazenski postopek proti 9 osebam v Vojvodini. Obsodili si jih 10.

16. marca je okrožno sodišče v Sarajevu zaradi sovražne dejavnosti obsodilo Milorada Dačića, advokata iz Sarajeva, na 8 let strogega zavora, Hristofa Siljanovića, zasebnega obrtnika iz Sarajeva, pa na 5 let in 8 mesecev. "Obsojena sta bila s protirevolucionarnih in nacionalističnih pozicij grobo napadala samoupravljanje, gospodarski sistem, enakopravnost, bratstvo in enotnost naših narodov, neuvrščeno politiko, na najbolj grob način žalila naše najvišje državne in politične voditelje, vse s ciljem, da s protiučelnim načinom spremenita družbeno ureditev, razbijeta bratstvo in enotnost ter zlonamerno in lažno prikažeta družbenopolitične razmere v Jugoslaviji."

21. maja je okrožno sodišče v Splitu obsodilo tri informbirojevce. Nikola Bijader-Kutlešić je bil obsojen na 8 let strogega zavora, Andrija Bakota iz Biokovskega sela na 2 leti in Slavko Stanić iz Zvečanja na 3 leta. Obsojeni so "od 1968 do 1975 v Splitu, Beogradu in nekaterih drugih mestih, v skladu s svojimi sovražnimi načeli in stališči, s protirevolucionarnih in informbirojevskih stališč delovali na ustavljanju ilegalne skupine, katere cilj je bil boj proti družbeni in ustavni ureditvi SFRJ."

Po navedbi zveznega javnega tožilca 4. decembra lani bi morali biti v Splitu šest informbirojevcev.

Sredi maja je bila v Zagrebu obsojena sovjetska vohunka na 5 let strogega zavora. Ves proces se je odvijal v strogi tajnosti in tudi o obsodbi jugoslovanski časopisi niso niti črhnil. Zahodnih poročil o obsodbi jugoslovanske oblasti niso zanikale.

4. maja so v Zagrebu naznanili proces proti skupini, ki je lani 17 septembra postavila peklenski stroj ob zgradbi Kreditne banke v Paromlinski ulici v Zagrebu. Takrat se je v Zagrebu mudil Tito (gl. KT 435-436). Obtoženih je bilo 13 oseb. Dve sta bili oproščeni obtožbe, enajstim pa so 24. junija izrekli zelo hude kazni. "Teroristi so nameravali doseči, da bi mina eksplodirala na dan izročitve reda narodnega heroja mestu Zagrebu, ko je bilo v neposredni bližini poslopja več tisoč ljudi," je rečeno v sporočilu s procesa. "Toda mina je eksplodirala šele naslednji dan in je povzročila gromotno škodo. S hitro akcijo organov varnostne službe in ob popolnem sodelovanju z drugimi dejavniki samozaščite so del ustaških teroristov aretirali že naslednji dan, potem pa kmalu prijeli še druge člane te skupine."

Sporočilo ne navaja dokazov, po katerih so dognali, da naj bi peklenski stroj eksplodiral na dan, ko je Tito izročal Zagrebu red heroja. Tudi ne navaja dokazov, ki bi obsojence povezovali s konkretnim zločinom. Kot navadno je sporočilo posplošeno: "Na podlagi izčrpnih materialnih dokazov kakor tudi priznanja večine obtoženih in izpovedi prič je bilo nedvoumno ugotovljeno, da so obsojeni člani sovražnih skupin v povezavi z ekstremno ustaško emigracijo organizirano delovali proti naši samoupravni socialistični skupnosti s terorizmom, vohunstvom, diverzijami in sovražno propagando, zato da bi nasilno strmo glavili našo državo in družbeno ureditev in spodkopali ozemeljsko celovitost in neodvisnost SFRJ. Vsi so bili člani ustaških terorističnih organizacij v tujini, od koder so dobivali navodila za sovražno dejavnost proti SFRJ, denar, propagandno gradivo in orožje. Večina je vzdrževala z voditelji ustaških organizacij neposredne stike, ilegalno prestopala mejo in prenašala drugim ukaze, kako naj delujejo v naši državi. Ta dejavnost je obsegala predvsem sabotaže, načrtovanje atentatov, ubojev nedolžnih ljudi in otrok, zbiranje informacij vojaške in gospodarske narave za načrtovane akcije ustaško-terorističnih emigrantov v naši državi."

Pet iz te skupine je bilo obsojenih na smrt, a jim je sodni senat kazen takoj spremenil v 20 let strogega zavora. Ti so Miloš Tvrčko, rojen 1941, inženir agronomije; Antun Zink, rojen 1942, trgovski potnik; Josip Pemić rojen 1922, upokojenec; Djuro Perica, rojen 1941, inženir agronomije, in Branko Vidaček, rojen 1947, študent prava. Vinko Marković, rojen 1933, inženir kmetijstva, je bil obsojen na 8 let strogega zavora; Milan Crnčić-Paradi, rojen 1930, kvalificiran sadjar, na 6 let; Marija Topić, rojena 1950, tehnik, na 2 leti in pol; Martin Vidaček, rojen 1926, visoko kvalificiran sadjar, na 2 leti; Zvonko Štefanović, rojen 1941, gradbeni tehnik, in Vladimir Majksner, rojen 1942, absolvent tehnologije, na 8 mesecev.

Namesto dokazov so v Jugoslaviji objavili kratek slavospev o tem, da "je bila prekinjena še ena zločinska akcija" in da so "učinkovito in odločno preprečili tudi sovražno dejavnost te skupine," kar "je samo sestavni del našega sistema družbene samozaščite, v katerem bo zavestna akcija delovnih ljudi in občanov tako kakor že doslej tudi v prihodnje podlaga za varovanje pridobitev revolucije in razvijanje socialističnih samoupravnih odnosov."

Karkoli naj je Vladimir Dapčević zatrjeval na razpravi, ki je bila le kratek čas dostopna javnosti, obsodili so ga zaradi informbirojevstva na smrtno kazen, ki jo je sodišče takoj nadomestilo z kaznijo strogega zavora 20 let. Sodna razprava je trajala s premori od 21. junija do 1. julija, a sodba je bila razglašena 5. julija. Objavili so, da je bilo na razpravi "ugotovljeno, da je obtoženi Dapčević od leta 1956 naprej, zlasti pa potem, ko je sredi 1958 leta zbežal iz Jugoslavije v tujino, organiziral protirevolucionarno dejavnost, naperjeno proti naši državi, z namenom, zvreči oblast delovnega ljudstva in razbiti bratstvo in enotnost narodov in narodnosti Jugoslavije, Dapčević, ki je deloval z informbirojevskih pozicij, na čelu sovražne organiza-

cije in raznih skupin, je kanil s silo spremeniti federativno ureditev naše države, izvesti odcepitev posameznih delov Jugoslavije in spraviti našo državo v odvisnost od drugih držav. Da bi te cilje uresničil, je bil v omenjenem obdobju v stalnih stikih z informbirojevskimi emigranti v več državah, jih organiziral in vodil v protirevolucionarnih in sovražnih akcijah proti Jugoslaviji. Tako je z vsem svojim početjem in akcijami ogrožal varnost SFRJ."

Javno ni bilo niti omenjeno, kako je Dapčević lani prišel v roke jugoslovanske justice, niti niso bile trditve o njegovih zločinih podkrepjene z dokazi. Treba je bilo ugibati, kam je zbežal v tujino in v čigavo odvisnost je skušal spraviti Jugoslavijo. V sporočilu so le omenili, da je bil "že prej, leta 1950, zaradi podobnih dejanj obsojen na odvzem svobode s prisilnim delom za 20 let. Kazen je prestal do konca 1956. leta, ko je bil amnestiran." V jugoslovanskih časopisih niso skrivali dejstva, da so leta 1950 sodili Vladimirju Dapčeviću, ker je imel stike s sovjetskim poslaništvom in so ga ujeli na meji, ko je skušal pobegniti v Romunijo ali Madžarsko. Zgodbe iz tistih let so pogrevali v feljtonih, ki naj bi starejšim osvežili spomin, mlajše pa poučili o informbirojevskim pritisku na Jugoslavijo v Stalinovih časih.

DRAGA 1976

Od posebnega dopisnika

Letošnjo Drago sem pričakoval z zanimanjem zaradi dveh reči; z zanimanjem, ki ga je povečalo še tretje: prvič se je zgodilo, da niso napovedali predavateljev in tudi ne pojasnili, zakaj jih niso napovedali, čeprav vzroka ni težko uganiti; tako smo se šli skrivalnice, čeprav sem prepričan, da so komunisti preko svojih špicljev dobro vedeli, kdo bo govoril, saj jih imajo po vseh zamejskih organizacijah. Tiskovna konferenca na predvečer je bila kljub temu in prav zaradi drugega slabo obiskana, saj tisti, ki so hoteli že prej zvedeti imena, niso imeli prehudih težav, - to pa je tudi bil ves dejanski smisel tiskovne konference na predvečer.

Nova lokacija zborovanja na Opčinah je bila posrečena, ker leži na prometno dostopni točki, pa tudi okolje je prijetnejše, vrt večji in v primeru slabega vremena premik v dvorano enostaven, čeprav bi rekel, da je dvorana za tako število ljudi nekam majhna.

Draga se je pričela 4. septembra v znaku popolnega bojkota od strani ljubljanskega režima in njegove ekspoziture v Trstu. Ljubljansko DELO in tržaški PRIMORSKI DNEVNIK sta jo hudo napadla kot leglo reakcije.

LEPA UDELEŽBA

Kljub slabo obiskani tiskovni konferenci, se je zborovanja v soboto udeležilo okoli 180 ljudi, v nedeljo pa je doseglo število 250. Seveda je obisk iz domovine upadel, občutno šibak obisk pa je bil od strani emigrantov, če seveda odštejemo, nekatere emigrante, ki že trideset let prebivajo na Primorskem in se via facti že

smatrajo za zamejce. Vzrok šibkega obiska emigracije verjetno prihaja prirediteljem prav, saj že samo to dejstvo negira "argentinstvo Drage", ki ji ga očitajo ljubljanski stalinisti, odnosno njihovi sateliti na Tržaškem. Zdi se mi, da je vzrok odsotnosti emigracije dvojen: vabila so bila - vsaj preko luže - poslana prepozno, po drugi strani pa so odnosi med prireditelji in nekaterimi emigrantskimi vodniki ohlajeni: zaradi minulih Drag in tolerantnega odnosa prirediteljev Drage do ljubljanskega režima, ki ga pač ni moč zanikati. Ni nobena tajnost, da prevladuje pri nekaterih "draganih", pod čemer mislim organizatorje, mnenje, da bo tem bolje in lažje, kolikor dlje bodo od emigracije proč.

"MARKSIZEM IN SVOBODA"

Revd, Franček Križnik, duhovnik in slušatelj münchenske teološke fakultete, je podal zgodovino marksistične teorije z ozirom na vprašanje svobode. Ker je bilo najmanj dve tretjini predavanja prepleteno s citati, pro in contra, se mi zdi, da mu je poslušalstvo sledilo s težavo. Take reči je laže brati.

Debato so pričeli s Križnikovo izjavo, da bo odgovarjal samo na filozofska vprašanja, dasi je pozneje v živahni razpravi le podal svoja osebna gledanja na svobodo. Na izjavo, da bo bodoči evropski komunizem dopuščal pluralizem, je izjavil, da smo take obljube slišali tudi pred 35 leti, pa se nobena ni izpolnila. Križnik je pristal na to, da komunistične države kršijo svobodo; toda nekako opravičil je to dejstvo, češ da je tudi katoliška vera kršila načela svobode. Pri tem sem se spomnil na svoječasnno pojasnilo nekega intelektualca iz Slovenije, da je v okviru partije prav toliko svobode kolikor jo je v okviru katoliške vere: sprejeti moraš tisto osnovno dogmatiko, ali kakor se že to imenuje, in potem ne čutiš nobenega zatiranja svobodne misli. Križnik je zaključil, da je tudi med marksisti in komunisti dosti dobrih ljudi, ki da bodo morda dosegli boljše človeške odnose. Takšna tolažba je kajpak šibka, kajti v predavanju ni šlo za ljudi ampak za sistem. Z vidika globlje objektivnosti bo nujno, da se bo po objavi Križnikovega predavanja, kdo drugi kritično lotil tega vprašanja.

"DILEME SVOBODNEGA TISKA"

Pod tem naslovom je predaval msgr. dr. Kazimir Humar, urednik goriškega KATOLIŠKEGA GLASU, zelo poučno je podal zgodovino SLOVENSKEGA PRIMORCA in naslednika KATOLIŠKEGA GLASA, omenil pa je tudi tržaški NAŠ TEDNIK, če se prav spomnim imena; Ta se nikakor ni mogel uveljaviti (2000 naklade) in je kmalu naletel na težave pri škofu Santinu.

Naslov predavanja bi moral biti vsekakor drugačen, ker se je predavatelj preveč omejil zgolj na zamejski katoliški tisk, prezrl tržaško DEMOKRACIJO, ki ni nič manj utirala pota svobodni misli, da o problemu svobodnega tiska v emigraciji ali domovini niti ne govorim. V zadnjem delu predavanja je nakazal najnovejše probleme, ko matični režim poskuša ugonobiti svobodni tisk; - rekel bi, da ga je uničil že kar v precejšnji meri, čemur

priča razvoj tiska na Koroškem, dasi je težko iti mimo specifičnosti tamkajšnjega položaja. Msgr. Humar je storil prav, da je omenil konflikte, ki lahko nastanejo med obveščanjem in komentiranjem. A gotovo ni šel pri tem v globino in se potrkal po lastnih prsih z "Mea culpa", ko ob političnih dagajanjih na Primorskem ni dosledno ločil dogodkov od mnenja, dejstev od komentarja. Ni bilo enkrat, da je KATOLIŠKI GLAS objavljala samo tiste vrste informacij, ki so potem prijale komentiranju, ali pa vse skupaj pomešal, da nisi vedel, za kaj dejansko je šlo. Prav to mi je prišlo na misel, ko se je obiskovalka iz domovine spodtaknila ob ime "katoliški" GLAS, češ da bi ga bilo treba spremeniti (in še dodala, da bi moral biti manj "napadalen"). Glede samega naziva tudi msgr. Humar ni povsem zadovoljen, a odločitev kajpak ne zadeva samo njega, dočim je dr. Vrtačič iz Švice branil "katoliški" naslov. Vtis sem imel, da celo intelektualci niso dojeli, za kaj v pokonciljski dobi dejansko gre; da je miselno istovetenje katoliške vere in poročanja s "katoliških" vidikov ali pozicij silno tvegano, če že nemogoča zadeva, kakor hitro zaidemo na politično področje. To je eden od vzrokov, da je toliko ljudi zapustilo vero in - na primer med vojno v domovini iz golega "antikleralizma" raje tvegalo diktaturo komunizma. Človek mora imeti silno močno vero, da ga take reči ne spravijo s tira in da jih pripiše slaborni človeški naravi, ki nima nič skupnega s Kristusom in njegovim naukom, ki je bistvo vere.

Razveseljivo pa je, da se msgr. Humar, po kratki periodi flirtanja svojega kulturnega združenja z matičnim režimom, menda zdaj le zaveda, kako nevarno je z vragom saditi buče, ko se je režim notoričnih stalinistov v Sloveniji zaletel v njegov list, kakor hitro je ta branil človeške pravice, ki jih našteva ne samo Listina Združenih narodov ampak tudi človekova vest in narava, če božji nauk o vrednosti človeške duše niti ne upoštevamo.

"TROJE VELIH SPOROČIL: KETTE, CANKAR, KOSOVEL"

Trojko je lepo počastil prof. Drago Pahor, s posebnim poudarkom na Ketteja. Motila je predavateljeva omemba, da je edina rešitev v demokratičnem socializmu in da je edina resnica in pravica na levi. Ali ni s takim absolutnim stališčem, ki stvarno zanika možnost pravega pluralizma, predavatelj že pokazal svoj namen, prisvojiti si vse tri pisatelje-pesnike za demokratični socializem? Debata po Pahorjevem predavanju je bila višek letošnje Drage.

V debati je dr. Pahor ostro napadel Ljubljano, češ da je bila premnogokrat krivična do zamejstva, še posebno, da je do treh let nazaj več škodila kot koristila, tako na Koroškem kot na Primorskem.

Še vehementnejši do Ljubljane je bil pisatelj dr. Alojzij Rebula, češ da ne zna drugega kot brez tehtnega vzroka napadati Drago kot leglo slovenskega ustaštva, reakcije in tribuno emigracije. Pisatelj Rebula je pozval prizadete v dvorani, naj pokažejo pogum in dokažejo te obtožbe. Oglasil se je dr. Berce, urednik tržaškega GOSPODARSTVA in hotel dokazov, da Ljubljana balkani-

zira slovenske razmere.

Ko je kazalo, da bo debata prešla meje dostojnosti, so organizatorji spretno vnesli poročilo dr. Inzka in Warasha. Zadnji, kaže da predstavlja levo strujo v Narodnem svetu koroških Slovencev. Za pomoč koroškim Slovincem se je zahvalil samo SFRJ in zamejcem. Če nič drugega, je bilo pozabljeno, kdo je pomagal tako slovenski gimnaziji kot Mohorjevi družbi in drugim organizacijam, v tistih prvih kritičnih letih, ko je šlo za golj obstoj.

Splošno je bilo mnénje, da je bila letošnja Draga, kar zadeva svobodno besedo, doslej najboljša. Saša Martelanc je že na tiskovni konferenci omenil, da bo šla Draga po svoji začrtani poti svobodne besede naprej, pa da naj stane, kar hoče.

Vsa predavanja so bila dolga nekako 90 minut. Publika jih je intezivno poslušala in skoraj nihče ni zapustil prostora. Predavanja z debato so vzela po 3 do 4 ure.

Izkristalizirali so se nekateri zaključki:

KATOLIŠKI GLAS lahko zdaj še bolj kot prej nadaljuje s poslanstvom svobodne besede. Pahor in Rebula sta ponovno vrgla rokavico v obraz matični diktaturi. Ko se bosta mentalno otresla bloka NOB in OF pluralizma ter priznala, da je v bistvu šlo za revolucijo in kontra-revolucijo, kot to že dalj časa priznava sam Broz, bosta prestopila Rubicon, kar bo morda važno za mnoge slovenske odločitve.

Draga je lepo počastila spomin svojega ustanovitelja in predsednika pokojnega prof. J. Peterlina. Gani-lo me je resnično spoštovanje do tega moža, ki je - navsezadnje - prišel v Trst kot begunec. Slovenski šopek, ki je krasil predavateljsko mizo, sem opazil naslednji dan na pokojnikovem grobu.

Med častnimi gosti sta bila zastopnika vlade in mestne občine, kipar Gorše, ki je na filmu pokazal svoja dela, in starosta emigrantov dr. A. Kobal, ki je bil še posebej lepo pozdravljen in prvič predstavljen javnosti. Nadškofa Cocolina ni bilo, Sveto mašo je opravil njegov vikar msgr. Škerl.

Ljubljanski režim seveda uradno ni bil zastopan, bilo pa je nekaj časnikarjev in številni fotografi in celo posebna filmska ekipa. Da bodo ja vsi obrazi dokumentarno shranjeni v -ljubljskih političnih kartotekah!

Za 1977 je Draga napovedana. Kakšna bo njena bodočnost?

TRAGEDIJA NA POSTAJI PRESERJE

Kje leže vzroki za toliko nesreč v Jugoslaviji?

Osemnajst mrtvih in triinštirideset ranjenih je terjala že lezniška nesreča pri Preserju 20. septembra, devet minut pred šesto uro zjutraj. Mednarodni brzovlak na poti iz Carigrada proti Parizu je zapeljal v elektromotorni potniški vlak, ki je dobro zapustil presersko postajo in se usmeril proti Notranjim Goricam in Ljubljani. Predsignal ●

ČAST DAJEMO, PRAVICO ZAHTEVAMO!

Istočasno kot Slovenci na Koroškem, je organizirana slovenska skupnost v Argentini v nedeljo, 26. septembra 1976 zborovala na velikem slovenskem ljudskem taboru na prostornem vrtu Slomškovega doma, v Ramos Mejia pri Buenos Airesu, ki je ta dan slavil petnajsto obletnico svojega obstoja. Ves prostor je obvladal velik oder, na katerem je blestelo geslo tabora 'Čast dajemo, pravico zahtevamo!' Čast slovenski besedi in njenim ustvarjavcem, pravico za zatiranje slovenstvo na Koroškem.

Ob bogatem kulturnem sporedu so navzoči sprejeli spodnjo resolucijo:

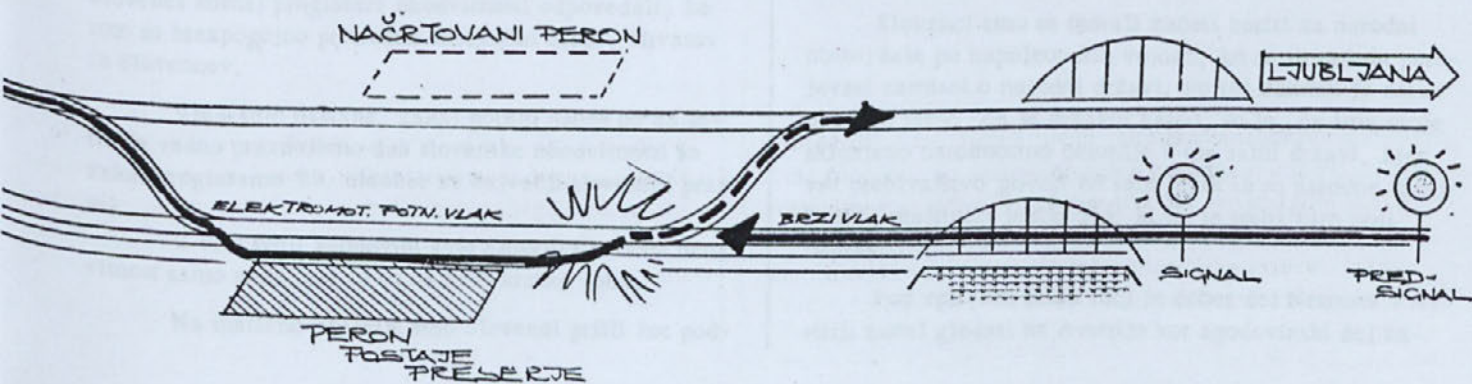
- pri Notranjih Goricah in signal pred presersko postajo sta imela prižgano rdečo luč, kar naj bi opozarjalo brzi vlak, da ne sme zapeljati v postajo. Prve sodbe so bile, da je nesrečo mogla povzročiti megla ali pa nepazljivost strojevodje brzovlaka. Spodnja skica, ki smo jo povzeli iz ljubljanskega DELA, kaže, kako je prišlo do nesreče. Skozi presersko postajo tečejo trije tiri. Vlak iz Sežane je pripeljal po tretjem tiru, pred samo postajo prečkal drugi tir in se ustavil na prvem

*Predstavniki in člani organizirane slovenske skupnosti v Argentini, zbrani na velikem ljudskem taboru v Slomškovem domu. Ramos Mejia, Buenos Aires, kjer pod pokroviteljstvom našega osrednjega društva Zedinjena Slovenija slavimo spomin umetnikov slovenske besede in pesmi Ivana Cankarja, Simona Gregorčiča, Dragotina Ketteja in Srečka Kosovela.

Ugotavljamo, da Slovenci v Argentini, kakor v ostalih državah svobodnega sveta, nemoteno in v polni svobodi govorimo svoj materin jezik, gojimo slovensko kulturo, slovensko šolstvo, častimo Boga s slovenskim bogo-

*****
 tiru. Medtem je iz Ljubljane s polurno zamudo po 'drugem' tiru vozil proti Postojni mednarodni brzec. Dali so mu signal, naj se ustavi, kajti potniški vlak je zapuščal prvi tir preserske postaje; preko drugega tira naj bi prešel na tretji tir, nakar bi bila proga za brzovlak prosta. Ker po vsej verjetnosti strojevodja brzca ni opazil rdečega signala, je zapeljal proti postaji in tresčil v potniški vlak na drugem tiru.

[Nadaljevanje na zadnji strani] ●

služjem in se udejstvujemo na vseh področjih kot polnoma enakopravni državljani naših novih domovin.

Obžalujemo, da našim bratom, Slovincem na Koroškem, na njihovi rodni zemlji, avstrijska vlada krati osnovne človečanske pravice, ki so jim bile zajamčene po čl. 7. državne pogodbe iz leta 1955, s katero so zavezniki po drugi svetovni vojni Federativni Republiki Avstriji dali svobodo in nevtralnost.

Obsojamo ljudsko štetje posebne vrste za ugotavljanje števila Slovencev na Koroškem, ki ga pripravlja avstrijska vlada pod predsedstvom socialista dr. Kreiskyja za letošnji november. To preštevanje nasprotuje mednarodnim navadam in demokratični ureditvi manjšinskih vprašanj. S to potezo je dr. Kreisky tudi prelozil obljubo, katero je dal v odgovoru na spomenico Narodnega Odbora za Slovenijo v začetku leta 1973, da bo v tem letu pripeljal problem slovenske narodne manjšine do vsestransko zadovoljive rešitve.

Zahtevamo, kot svobodni Slovenci v zdomstvu, osnovne človečanske pravice za naše slovenske brate na Koroškem in pravico do polnega političnega, verskega, kulturnega in gospodarskega udejstvovanja, kot enakopravni državljani Federativne Republike Avstrije.

Pozivamo vse svobodoljubne Slovence v svobodnem svetu, da zastavijo ves svoj vpliv in ne zamudijo nobene priložnosti, da se pokaže pred svetovno javnostjo to nepošteno kršenje avstrijske mirovne pogodbe na škodo slovenske manjšine na Koroškem.

Vzpodbujamo Slovence na Koroškem, naj ne klonijo pred novim in krivičnim pritiskom avstrijske vlade. Slovenci v svobodnem svetu budno spremljamo in po svojih močeh podpiramo njihov pravični boj za obstanek.

Obljubljamo, da bo slovenska politična emigracija ostala tesno povezana z bojem slovenskega naroda, ki ga bije v zamejstvu, zadnja leta posebno na Koroškem proti avstrijskemu šovinizmu in v matični domovini Sloveniji proti mednarodnem komunizmu."

Vladimir Menart:

SLOVENSKI DEVETINDVAJSETI OKTOBER

Nagovor na slavnostni večerji v Sydneyu 30. oktobra 1976

29. oktobra 1918 je bila v Ljubljani proglašena slovenska neodvisnost. Malo več kot en mesec pozneje smo se Slovenci komaj proglašeni neodvisnosti odpovedali, ko smo se brezpogojno pridružili kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Vprašanje nastane, zakaj potem danes po 58 letih še vedno praznujemo dan slovenske neodvisnosti in zakaj proglašamo 29. oktober za največji slovenski praznik.

V vsej svoji zgodovini smo Slovenci uživali neodvisnost samo nekajkrat in to za zelo kratke dobe.

Na matično ozemlje smo Slovenci prišli kot pod-

ložniki Obrov, ki so nam vladali nekaj sto let. S pomočjo Bavarcev smo se znebili obrske nadoblasti, prišli smo pa pod oblast Bavarcev in pozneje Frankov. Vendar so Obri kot narod izginili, Slovenci smo pa ostali.

Bavarska in frankovska nadoblast Slovincem nista škodovali. Imeli smo svoje plemstvo in svoje kneze. V narodnostnem oziru zelo malo pomeni, kdo je vrhovni fevdalni gospodar.

Kar je Slovence kulturno, gospodarsko in politično potlačilo za tisoč let, je bilo dejstvo, da so se v začetku devetega stoletja zvezali z Ljudevitom Posavskim v uporu proti Frankom. Slovensko ozemlje je bilo opustošeno in zmagovalni Franki so slovensko plemstvo zamenjali s frankovskim plemstvom, slovensko samoupravo knezov nadomestili s frankovskimi grofi.

Skoraj tisoč let je bil slovenski narod pretežno narod tlačanov. Ne smemo pa tega jemati kot da so bili Slovenci zapostavljeni. Slovenski tlačan je bil enakopraven nemškemu tlačanu. Načrtnega ponemčevanja ni bilo, niti ni bil slovenski jezik preganjan. Nemški kmetje so bili naseljevani na slovensko ozemlje zaradi gospodarskih razlogov, ker je bilo slovensko ozemlje preredko naseljeno. Od druge polovice srednjega veka do srede devetnajstega stoletja se narodnostna meja ni premaknila. Res, da so izginili slovenski otoki v strnjemem nemškem ozemlju, a prav tako so izginili nemški otoki na strnjemem slovenskem ozemlju.

Pravijo, da je zgodovina učiteljica. Vendar ni verjetno, da se bomo od zgodovine kaj naučili, če jo prevarjamo, olepšavamo ali napačno tolmačimo.

Tudi najboljša logika pripelje do napačnih zaključkov, če so osnove napačne. Napačno je, da se sami sebi smilimo, da smo bili tisoč let tlačeni in zapostavljeni od Nemcev. Do srede preteklega stoletja slovenščina ni bila zapostavljena zaradi tega, ker bi jo Nemci zapostavljali iz sovraštva, temveč zaradi tega, ker je takrat slovenski jezik bil samo jezik nižjih slojev, ker višjih slojev Slovenci nismo imeli.

Prav tako je napačno ponavljati, da je bilo slovensko ozemlje podjarmljeno v srednjeveškem nemškem cesarstvu in pozneje avstrijskem cesarstvu. Nemško cesarstvo se skozi ves srednji in novi vek ni imenovalo nemško cesarstvo, temveč rimsko cesarstvo. Bila je naravna tvorba srednje Evrope in mi smo mu pripadali, ker slovensko ozemlje kakor češko ozemlje zemljepisno pripada srednji Evropi.

Slovenci smo se morali začeti boriti za narodni obstoj šele po napoleonskih vojnah, ko se je začela porajevati zamisel o narodni državi. Po tej zamisli je narod popolen samo, če je državni narod, to je, če ima svoje sklenjeno narodnostno ozemlje v eni sami državi, kjer vse prebivalstvo govori en sam jezik in so narodne manjšine in majšinski jeziki zlo, ki ga je treba čim prej odpraviti.

Pod vplivom takih idej je dober del Nemcev v Avstriji začel gledati na Avstrijo kot zgodovinski del na-

mišljenega nemškega cesarstva, v katerem ni prostora za slovanske in druge manjšine.

Ob istem času se je s propadom fevdalnega ustroja države začel porajati sloj izobražencev, industrijcev in trgovcev. Maloštevni slovenski izobraženci so najprej začutili pritisk nemštva in tudi občutili, da so kot Slovenci zapostavljeni. Iskali so zaveznikov in našli naravno zaledje slovanskih narodov. Nasproti ekskluzivni nemški državi so si zamišljali kot ideal, če že ne eno veliko ekskluzivno slovansko državo, vsaj nekaj večjih slovanskih držav.

Prva svetovna vojna je prišla prav v času, ko so bila narodna nasprotstva v Avstriji na višku. Slovenci smo takrat bili še pretežno kmečki narod in, razen neumne vojne, kmetje niso bili nezadovoljni z Avstrijo. Tudi porajajoči se delavski sloj, čeprav nezadovoljen s svojo usodo, ni videl izboljšanja v nižji ravni balkanskih narodov.

Z izgubljeno vojno je bil upravni in vojaški aparat Avstrije brez moči. Takoj za Čehi so tudi Slovenci proglasili svojo neodvisnost. Čutili so se pa premajhne in prešibke, da bi se lahko postavili po robu Italijanom in Nemcem. Kmetje in delavci so pa uvideli, da v združitvi s Srbijo Slovenci čez noč postanejo zmagovalni zavezniki namesto premagani Avstrijci.

Tako je prišlo do nagle in brezpogojne vključitve v državo Srbov, Hrvatov in Slovencev.

To so dejstva. Z današnjimi očmi bi morda ravnali drugače. Ne smemo pa obsojati naših tedanjih narodnih voditeljev. Ravnali so, kot so najbolje vedeli. Takrat smo se Slovenci počutili še siromašne in zapostavljene.

Danes je to drugače. Danes se Slovenci zavedamo, da ne zaostajamo v ničemer za drugimi narodi.

Danes se Slovenci tudi zavedamo, da, čeprav kot majhen narod ne moremo nikomur nič vsiliti, je vendar v naši moči, da ustvarjamo pogoje za obstanek slovenstva in slovenske zavesti. To velja za matično ozemlje in prav tako za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Zamisel o ekskluzivnih narodnostnih državah propada povsod. Ne samo Združene države Amerike, Kanada in Avstralija, temveč tudi Francija, Britanija in Nemčija postajajo politične skupnosti, v katerih ima vsaka manjšina pravico do obstoja in neomejenega razvoja.

Tudi Nemci v Avstriji in Italijani se bodo sprijaznili z dejstvom, da jim naše manjšine v zamejstvu niso prav nič v škodo in prav nič nevarne. Naša dolžnost pa je, da jih o tem čimprej prepričamo. Skozi stoletja so Slovenci živeli v miru in spravi z Nemci in Italijani in tako sožitje lahko obnovimo tudi v bodoče.

Predvsem pa moramo sami začeti misliti, da na Koroškem, Goriškem in Tržaškem nismo predstraža slovanstva ali jugoslovanstva, temveč most, ki posreduje izmenjavo različnih kultur.

29. oktober 1918. je dan, ko smo svetu proglasili, da smo neodvisen narod. Kljub poznejšim dogodkom smo v duhu ostali neodvisen narod, ne samo na matičnem ozemlju, temveč tudi v zamejstvu in povsod po svetu, kjer žive Slovenci.

Zato, bratje in sestre, proslavljamo 29. oktober in zato je 29. oktober naš največji narodni praznik.

ALI JE BILO TO RES POTREBNO KOROŠKIM SLOVENCEM?

Od političnega sodelavca

Celovski NAŠ TEDNIK je 23. septembra objavil članek o izrednem "kongresu federalistične zveze evropskih narodnostnih skupnosti" (FUEV) v glavnem mestu Škotske. Šlo je za spremembo pravil, o kateri so razpravljali v zvezi že nekaj časa.

Člankar piše, da je zveza, ki je nastala nekako pred dvajsetimi leti, usmerjena zahodnoevropsko in še vedno nosi "sledove zadnje vojne", ker so v njej včlanjene razne emigrantske organizacije, od katerih člankar navaja samo "Zvezo Kosovarjev". Ker išče federalistična zveza zadnje čase stike tudi s političnim Vzhodom, da postaja prisotnost emigrantskih skupin breme.

Člankar se pohvali, da se predstavniki Narodnega sveta koroških Slovencev že nekaj let trudijo, da bi "očistili" zvezo od organizacij kot so Kosovarji. V zvezi s tem je bil tudi pripravljen predlog, naj bi take emigrantske organizacije, "ki ne predstavljajo nikogar, razen neke bivše gospode iz emigracije", ki pa da uživajo podporo na zapadu in zlasti v USA, imeli v zvezi samo posvetovalen glas.

Predlog je bil stavljen najprej v osrednjem odboru, ki ga je odklonil z osmimi glasovi proti petim. Potem je šel predlog pred izredni kongres, kjer so ga odklonili z 39 glasovi proti sedmim, Slovenska zastopnika dr. Vospernik in Warash sta protestirala, a sta imela podporo v glavnem samo od strani Dancev in škotskih nacionalistov. Člankar piše, da so bili proti predlogu predvsem člani "nemškega bloka", kamor gre šteti Sudetčane in Tirolce.

Iz vsega je jasno videti, da so demokratični koroški Slovenci - Zwitterjevi itak niso včlanjeni - postavili predlog pod vplivom Jugoslavije, ki je v primeru Kosovarjev prizadeta. Kolikor sem mogel ugotoviti, gre tu za predvojno emigrantsko skupino iz Kosova, ki je bila proti vključitvi Kosova v Jugoslavijo, češ da ga poseljuje večina, ki želi Kosovo v Albaniji. Ker vlada zdaj v Albaniji komunistični režim, imam vtis, da je položaj te skupine toliko težavnejši, ker se ne more sklicevati na podporo albanske vlade, zato tudi deluje v glavnem iz Italije. Treba bi bilo kajpak čuti košovarsko mnenje, da bi mogli potem soditi.

Obstoj mednarodne manjšinske federacije seveda ni v tem, da stremi za odstranitev državnih meja, sklenjenih z mednarodnimi pogodbami, ampak za zagotovitev človeških pravic narodnim manjšinam, ki so ostale v drugo- ali več-narodnih državnih skupnostih. Če je jugoslovanskemu komunističnemu - ali pa, načelno vzeto, recimo jugoslovanskemu rojalističnemu - režimu to všeč ali ne, imajo tudi jugoslovanske narodne manjšine isto pravico zahtevati zase človeške pravice kot to zahtevajo v Ljubljani in Beogradu - pa naj bosta potem komunistična ali demokratska - za slovensko manjšino v Avstriji in Italiji. Iz tega razloga so demokratični koroški Slovenci na zmotni poti, ki se jim utegne nekega dne otepati.

Enako se mi ne zdi zelo politično omalovaževati emigracije, ki da ne predstavljajo nikogar. Dokler ni svobodnih volitev, tega tudi za režim v Jugoslaviji ni moč

[Konec na zadnji strani] ★

KULTURA IN OMIKA

Zbira
SPECTATOR

Pri Mladinski knjigi v Ljubljani so izšli v skupnem paketu in pod novim zbirnim naslovom 'Slovenska trilogija' trije življenjepisni romani literarnega zgodovinarja Antona Slodnjaka. Dva Slodnjakova romana sta znana že dalj časa. Prvi, "Neiztrohnjeno srce," posvečeno Prešernu, je bilo natisnjeno prvič leta 1938. Drugi, "Pogine naj pes," ki pripoveduje o Franu Levstiku, je bil objavljen po vojni. Nov v okviru 'Slovenske trilogije' je torej samo poslednji roman, "Tujec," ki obravnava življensko potovanje Ivana Cankarja. Leta je bil končan v lanskem poletju.

Pred tremi leti je Cankarjeva založba izdala Leksikon, ki je bil pripravljen po nemškem Brockhausu. S pomočjo prek 160 domačih strokovnjakov je bila prirejena približno tretjina nemškega gradiva. Naklada je bila 40.000 izvodov, kar je za slovenske razmere vse prej kot nizko. Tako so se v Cankarjevi založbi odločili za nov natis, ki pa seveda ne bo povsem nov. Izpolnili bodo le prejšnjo izdajo. Faktografija bo razširjena do 30. novembra 1975, ko je bila redakcija zaključena. V novi izdaji bo več slikovnega gradiva. Tudi bo več podob v barvah in zemljevidov. Novi natis bo izšel v 20.000 izvodih. Njegova cena bo 490 din. Pri sedanjem kliringu cca 32 novih dinarjev za en angleški funt je to približno £16.

Kot neke vrste kurioziteti ob proslavi stoletnice Cankarjevega rojstva bi rad omenil, da je dunajski ARBEITER ZEITUNG objavljala Hlapca Jerneja kot podlistek. V najavi je časopis, ki je glasilo avstrijske socialistične stranke, dejal, da je knjiga umetniška presnitev Marxovega komunističnega manifesta. Daljši esej o Ivan Cankarju je objavil tudi znani švicarski dnevnik NEUE ZÜRCHER ZEITUNG. Pomurska založba v Murški Soboti pa je za obletnico izdala paralelno dvojezično slovensko-madžarsko izdajo Hlapca Jerneja.

Mariborska založba Obzorja je pred kratkim slavila svojo 25-letnico. Za četrto stoletja je izdala več kot 5.600.000 izvodov knjig. Razvila je tudi proizvodnjo gramofonskih plošč in kasetnih trakov. Več let je bila založba vodilna pri izdajanju izvirnega slovenskega leposlovja. Tudi zdaj so stalnice njenega delovanja izvirna beletristika, družboslovna literatura in ekonomska in pedagoška strokovna literatura.

Društvo slovenskih matematikov, fizikov in astronomov je letos dodatno in na novo opremilo sobo v rojstnem domu slovenskega matematika Jurija Vege v Zagorici. Že leta 1968 je društvo organiziralo slovesno otvoritev opremljene sobe. Od takrat do danes pa je bilo nabranega toliko novega slikovnega gradiva in Vegovih del, da je bilo mogoče stalno razstavo na novo u-

rediti in izpolniti. Vas Zagorica je na pol pota med Ljubljano in Litijo, na levi strani Save. Nemci so jo požgali leta 1944.

Münchenska založba našega rojaka dr. Trofenika je izdala v redakciji A. Slodnjaka in B. Berčiča nov zvezek Geschichte der Kultur und Geisteswelt der Slowenen. To je zbornik o Juriju Dalmatinu. Prof. Slodnjak je prispeval razpravo o Dalmatinu in njegovem delu, Oskar Sakransky razpravlja o teološkem pomenu Dalmatinovih prevodov, Jože Stabel je pripravil besedni seznam jezikovnih opomb v Dalmatinovi Bilbi ji. Trofenik je idal tudi spis prof. Vilka Novaka "Über den Character der slowenischen Volkskultur in Kärnten" in sicer kot deveti zvezek zbirke Litterae slovenicae. Brošura razpravlja o narodopisnih značilnostih koroških Slovencev.

Junija se je v Beogradu sestalo Predsedstvo skupnosti gimnazij Jugoslavije, da bi obravnavali preobrazbo teh šol, oziroma zamisel druge faze usmerjenega izobraževanja. Predlog za posvetovanja je pripravila Srbska skupnost gimnazij. Vsebuje štiri smeri sedanje gimnazije: jezikovno-humanistično, družbeno-ekonomsko, naravoslovno-tehnično in matematično-tehnično. Znanje, ki bi ga pridobili študenti, bi jim omogočilo nadaljevanje šolanja v višji fazi izobraževanja, pripravilo bi pa jih tudi za poklice. Jugoslovansko predsedstvo je ugotovilo, da je predlog soliden temelj za prihodnja iskanja dokončnih rešitev.

Izvršni odbor združenja književnikov Srbije je junija imel sejo, kjer je ocenil uničenje knjige pisatelja Vaneta Marinovića z naslovom "Dva života jedna Živka" za prenagljeno in nesprejemljivo. Beseda "uničenje" v zgornjem stavku ni napaka. Marinovićevega roman je izdal februarja center za kulturo v Zrenjaninu. Tri mesece kasneje je center umaknil roman iz prodaje in knjigo uničil. Ta postopek je bil motiviran s stališči in političnimi implikacijami, vsebovanimi v knjigi. Kakšne so bile te implikacije, mi ni znano. Izvršni odbor književnikov Srbije je pa izjavil, da so takrat (maja) knjigi bile "dane večje dimenzije od tistih, ki bi jih sicer imela v tekoči literarno kritični razpravi."

V Leskovou pri Krškem je dočakal osemdeset letnico akademski kipar in medaljer Vladimir Štoviček.

V Celju je umrl dr. Radovan Brenčič ki je od 1922 do prihoda Nemcev, v Maribor leta 1941, ko je pobegnil v Ljubljano, bil upravnik Narodnega gledališča v Mariboru.

Zgodovinsko društvo za Slovenijo je pripravilo 18. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Kranjski gori in na Jesenicah. Obravnavali so slovensko politično zgodovino v letih od 1893 do 1904 ter zgodovino Jesenic in severozahodnega dela Gorenjske s posebnim ozirom na razvoj železarnstva in delavkega gibanja. Letošnje jesen je preteklo 30 let od društvene ustanovitve; nastalo je iz bivšega Muzejskega društva.

Od meseca do meseca

Spomenica Avstriji

Ko so v Avstriji pripravljali, da sprejmejo zakone o manjšinah, je jugoslovanska vlada 1. julija poslala avstrijski vladi aide-memoire, v katerem "kot podpisnica državne pogodbe" o vzpostavitvi Avstrije izjavlja, da "posebno pozorno spremlja najnovejši razvoj položaja v zvezi z zakonskima predlogoma" o slovenski manjšini na Koroškem in hrvaški na Gradiščanskem. SFRJ "je nenehno izražala in potrjevala zainteresiranost za razvijanje dobrih sosedskih odnosov in sodelovanja" z Avstrijo in "meni, da je mogoče doseči izboljšanje medsebojnih odnosov v obojestranski prid predvsem z ureditvijo sedanjih problemov, med katerimi ima temeljni pomen izpolnitev državne pogodbe in drugih mednarodno-pravnih obveznosti, ki jih je republika Avstrija prevzela kot članica OZN" in ki izvirajo iz konvencije o preprečevanju rasne diskriminacije in pogodbe o državljanstvih in političnih pravicah.

"Z namenom, da bi razvila dobre sosedske odnose, se je SFRJ odločila tudi za nedavne stike in pogovore najodgovornejših državnikov obeh dežel," je rečeno v aide-memoiru. Pozitiven razvoj "je mogoče zagotoviti samo, če si obe strani nenehno prizadevata v tej smeri. Toda najnovejša zakonska predloga avstrijske zvezne vlade, ki se nanašata na pravice in zaščito slovenske in hrvaške manjšine v republiki Avstriji, pomenita kršitev določil državne pogodbe in poskus njene enostranske revizije. Jugoslavija kot podpisnica državne pogodbe ugotavlja, da predlog zakona o narodnostnih skupinah v Avstriji in predlog novega zakona o popisu prebivalstva, ki sta 'v paketu' te dni prišla pred parlament, bistveno zožujeta pravice slovenske in hrvaške manjšine, ki jih tema manjšinama zagotavlja državna pogodba, in sicer tako glede vsebine zaščite kakor glede območja njene izvedbe."

Aide-memoire našteva, kako omenjena zakonska predloga zožujeta pravice, namesto da bi jih dopolnjevala. Okrnjene pravice povezuje s predhodnim preštevanjem, kar "pomeni bistven odklik od črke in duha državne pogodbe" in ustvarja "mehanizem za sankcioniranje posledic prisilne asimilacije in raznarodovanje manjšine." Predlog zakona ne navaja ne slovenske ne hrvaške manjšine, ne zajema šolstva in ne navaja ne slovenskega ne hrvaškega jezika "temveč skuša celo uzakoniti uporabo narečja." Onemogoča ustrezno uporabo teh jezikov v sodstvu in upravi. Glede topografskih napisov ne jamči, da bi bili postavljeni na vsem območju, kjer živita manjšini, kot predvideva državna pogodba. Ne prepoveduje dejavnosti manjšinam sovražnih organizacij in ne omenja ukrepov za utrditev gospodarskega položaja in kulturnega življenja manjšin.

"SFRJ ne more sprejeti nikakršnega oddaljevanja od obveznosti ali revizije obveznosti, ki sledi iz državne pogodbe. V takšnih poskusih je opaziti popuščanje zahtevam šovinističnih in velikonemških sil," je rečeno v aide-memoiru. "Jugoslovanska vlada si bo s svoje strani

prizadevala in se odločila za vse potrebne korake, da bi jasne in natančne mednarodne obveznosti republike Avstrije, nevedene v državni pogodbi, dosledno izpolnili." Manjšini sta rade volje sprejeli dialog z avstrijsko vlado, toda predloga zakonov sta bila sprejeta proti njunim željam. "SFRJ odločno podpira predloge in stališča slovenske in hrvaške manjšine v republiki Avstriji in daje vso podporo njunemu pravičnemu boju za pravice in zaščito, ki temelji na državni pogodbi," pravi aide-memoire, ki je bil objavljen 12. julija.

Jugoslovanska vlada obsoja Avstrijo

Avstrijski parlament je sprejel zakona o manjšinah 7. julija brez ozira na proteste manjšin in svarila Jugoslavije. Jugoslovanski zvezni izvršni svet je na seji 12. julija sprejel izjavo, v kateri je rečeno, da "oba zakona pomenita kršenje jasnih in natančnih določil iz državne pogodbe in poskus, da bi to pogodbo enostransko revidirali. Sprejetje teh zakonov v parlamentu republike Avstrije je zbudilo hudo nezadovoljstvo in zaskrbljenost jugoslovanske vlade in jugoslovanske javnosti." Po 21 letih Avstrija sprejema zakone, "ki predvsem omejujejo pravice manjšin," namesto da bi jih izpolnili. "SFRJ kot podpisnica državne pogodbe z Avstrijo ne more privoliti v nikakršno oddaljevanje ali revizijo obveznosti" in izraža "negodovanje in odločno protestira zaradi tega najnovejšega kršenja mednarodnih pogodbenih obveznosti avstrijske vlade." Teh Avstrija "ne more preprosto spreminjati." Vlada SFRJ meni, "da so še nadalje edino utemeljena in veljavna določila, zapisana v državni pogodbi in ki natančno določajo pravice in zaščito slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji. Jugoslovanska vlada si pridržuje pravico, da se odloči za vse potrebne korake, da bi jasne in natančne mednarodne obveznosti republike Avstrije iz državne pogodbe povsem in brez odlašanja izpolnili.

"Jugoslovanska vlada tudi poudarja, da pomeni privolitve v preštevanje manjšin popustiti nacionalističnim in šovinističnim silam, ki se posebej zavzemajo za to, da bi kakršnokoli priznanje pravic in zaščite slovenski in hrvaški manjšini povezovali s preštevanjem. Jugoslovanska vlada za to odločno podpira zahteve in stališča slovenske in hrvaške manjšine v republiki Avstriji in daje vso podporo njunemu pravičnemu boju za pravice in zaščito, ki jima jih zagotavlja državna pogodba." Odgovornost za samovoljno kršenje državne pogodbe bo "nosila zgolj avstrijska vlada," je izjavil zvezni izvršni svet.

Avstrija je odgovorila 15. julija in Jugoslavija je poslala Avstriji uradno noto 23. julija.

Srednjeročni plan

V skupščini Jugoslavije so 20. julija sprejeli družbeni plan Jugoslavije za obdobje 1976-1980. Predlog je obrazložil predsednik vlade Džemal Bijedić, ki je poudaril tri temelje razvojne usmeritve: ustavna preobrazba družbenoekonomskih odnosov, spremembe v gospodarski strukturi in prehod v razdobje intenzivnega razvoja, zasnovanega na krepitvi kakovostnih dejavnikov

gospodarjenja. Sprejetje plana so odložili za pol leta, da so dosegli "dogovor republik in pokrajin na enakopravni podlagi v sklopu najkompleksnejših družbenoekonomskih odnosov".

● Železnika nesreča pri Preserju (nadaljevanje z 21.strani)

Postavlja se resno vprašanje: zakaj je bila dana prednost potniškemu vlaku pred mednarodnim brzovlakom? Ali ne bi bilo logično, da imajo brzovlaki prednost? Saj so vendar prav zato brzi vlaki, in ta je bil še mednarodni povrh, celo s polurno zamudo, ki se mu je res mudilo. Zakaj s signali ustavljati brzi vlak in ne naje za nekaj minut zadržati potniškega na prvem tiru, ki je že stal v sami postaji? Tako bi mogel brzec varno in brez ustavljanja zdvijati skozi presersko postajo proti Postojni. Ob raznih prejšnjih nesrečah smo različni komentatorji ali poročevalci na tem mestu prihajali do zaključka, da nekaj ne funkcionira v sistemu - kar so nam v Ljubljani hudo zamerali in napadli KT v časopisju. Do istega zaključka prihajam ponovno: komu gre prednost v prometu? In če postajenačelnik preserske postaje Antun Vereš ni vedel, kje se nahaja brzovlak, potem je spet prometni sistem odgovoren, zakaj tega ni vedel ali mogel vedeti. Pred vojno so brzovlaku in telefoni peli na postajah in po čuvajnicah in opozarjali prometnike, da je na poti brzec. Ta je vedno imel prednost pred potniškimi ali tovornimi vlaki. Zakaj bi naj bilo v socialistični Jugoslaviji drugače? Izjema pred vojno so bili samo dvorni vlaki - in vsaj tu se tudi v današnji Jugoslaviji ni nič spremenilo. Kadar Tito vozi - tedaj ostali promet počiva.

Naj še pripomnim, da gornje pišem iz izkušenj, ki sem jih imel pred vojno.

(ds)

★ Koroška blamaža na Škotskem (nadaljevanje s 23.strani)

ugotoviti. Kar pa zadeva slovensko emigracijo posebej, pa naj se Korošci spomnijo, kdo jim je v prvih letih po vojni pomagal pri slovenskem šolstvu in nato pri finančnem dvigu njihove Mohorjeve družbe, brez katerih bi se danes mogli voditelji koroških Slovencev sami vpraševati, koga bi še mogli predstavljati, odnosno bi kvečjemu Zwitterjeva filotitistična zveza mogla še obstajati, ker bi imela za seboj jugoslovansko kaso. Po drugi strani tu ni nobena tajnost, da demokratični koroški Slovenci radi vidijo, če se kdo v emigraciji zavzame za njihov primer, čeprav se tega strašno sramujejo pred jugoslovanskimi oblastmi - in politična emigracija je toliko strpna, da razume to politiko in pomaga, kolikor more.

Hočem reči: vsaka reč ima svoje meje, kot imajo svoje meje vsi režimi in vlade. So gotove reči, ki bi morale biti skupne vsem Slovincem - ne glede na njihovo politično, ali če hočete, svetovnonazorsko prepričanje. Med takimi rečmi so seveda narodne manjšine. Če je jugoslovanski režim tako ozek in hkrati oblastiželjno ljubosumen, da ne more videti preko plota, za katerim se skriva, potem bi pričakoval vsaj od demokratičnih vodnikov slovenske manjšine na Koroškem, da bodo bolj vseslovenski.

Ob koncu bi rad samo še registriral, za kar sem dobil potrdilo v prej omenjenem članku NAŠEGA TEDNIKA, da "Slovensko ljudsko gibanje" v Italiji ni bilo razpuščeno ob razbitju Slovenske demokratske zveze in nastanku vseprimorske Slovenske skupnosti, ampak še vedno ločeno deluje kot organizacija v krovni organizaciji, ker je še vedno direktna članica manjšinske federacije. Nekako tako kot komunistična partija v Fronti. Iz tega sledi, da predlani goriškimi udarnikom ni šlo toliko za skupno in enotno politično organizacijo na Primorskem kot predvsem za to, da dobijo vso "oblast" v svoje roke, četudi je bilo za to treba razbiti obstoječo in pluralistično Demokratsko zvezo in posledično potem na volitvah pogoreti.

Če bom čul pojasnilo iz Gorice, bom poročal.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) - letalsko: 3 funti - odn. temu odgovarjajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 - 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno poštno nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan

v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.